КПСС ЦК ПЛЕНУМА—КЪАХЬЕГАМА СОВГIАТАШ

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО
СВЕТ
арадувл 1923 шера денз

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 93 (2718) | КIиранди, 18 ноябрь, 1962 ш. | Мах 2 кеп.

ЮРТА БОАХАМЕ КЕРДА ТОЛАМАШ ДАХАРА

Кхоана хьаелл КПСС Центральни Комитета аргIанара Пленум. Пленумо дувцаргда промышленноста, гIишлошъяра, юрта боахама партийни кулгалделга тоадара дош.

Укх деношка кепа йоазон тIа арадаьннача «Шера итогаш ярахи ялат доаккхилгеи кийчделгеи совдаккхарахи» яхача КПСС ЦК Президиумга ше яздаьча записка тIа Н. С. Хрущева белгалдоах колхозхоша, совхозий болхлоша, партийнии советскии организацеша, юртбоахама органаша укх шера болх дика баь хилар. Мехка дуккхача районашка климатически хьалаш дика хиннадеце а соахкарчул дукхагIа чу а денад кийч а даьд укх шера ялат, дулх, шура, тха, фуаш.

Юртбоахама продукташ яхареи кийчъяреи боарам лакхбеча шоашкара доагIа дакъа лаьцад Нохч-ГIалгIайчен юрта боахама къахьегамхоша а. КПСС XXII съездеи Центральни Комитета март бетта хиннача Пленумеи решенеш кхоачаш а еш республика колхозашеи совхозашеи ханнахьа ялат чу а ийца 8 миллиони 441 эзари пунт кIа, мукх, хьажкIаш тессар паччахьалкхен амбарашка, е планах лаьрхIа хинначул 200 эзар пунт дукхагIа. Иззамиссел ялат дIадахача шерашка цIаккха а кийчдаьдац вай республике.

Укх шера керда цIераш язъяьй вай республика цIи хезача хьажкIаш лелаерий — механизаторий списка тIа. Хьалха латтараша даьхача толамаша дегаш гIоздоах. Цхьабакъда, укх шера колхозийи совхозийи ялаташ мишта хиннад хьожаш ерригача республике чакхваьлча йоккхий эргалонаш короргьяр. Климатически хьалаш цхьатарра а долаш, цхьан территориально-производственни управлена чу а йолхаш йола вIаши лоалаха яда къаьст-къаьста колхозаши совхозаши хьайийцача цхьатарра хилац цар гIулакхаш.

Колхозийи совхозийи ялат цхьатарра ца хилара бахьанаш тахка велча уж дукха да. Цхьайолча колхозашкеи совхозашкеи соахка гурахьа бокъонца кийчдаьдац бIаьсти ялат дIадувргдола лаьтташ, вокхазахьа боарамаца органически а химически а удобренеш ехкаяц, лаьтта оахаш а ялат дIадувш а агротехнически бокъонаш телхаяьй, дIадийначул тIехьагIа бокъонца гIулакх даьдац, цудухьа цар ялат тара а дац опытах пайда а эцаш агротехнико маяххара шоай кхашта Iунал деш кхедаьча хьалха латтарий дарашта.

Нохч-ГIалгIайчен ялат леладераша тIеххьарча шерашка белгалъяьй хьажкIаш хьувкъаяра де дезача гIулакхий комплекс. Цо маяххара кхайна гIулакх деш хилча климатически хьалаш мелла во хилча а ялат дика хул. Шаьла, Наьсарен, Урус-Мартана, кхыча районашкарча ялат леладераша укх шера из хьа а хьекхад.

Тха газета тIа хьогге а цIераш яьхай укх шера ка бола ялат а хьажкIаш а дика хьувкъаяьча колхозий, совхозий, бригадай, звеной. Царна юкъе я 33,4 эзар гектара тIа ка бола ялат дIа а дийна хIара гектара тIара 21,5 центнер чуена Грозненски районера колхозаши совхозаши, 19,8 эзар гектарах хIаране тIара 23,1 центнер ка бола ялат чудена Сунженски районера колхозаш, 515 гектара тIа хьажкIаш дIа а йийна хIара гектара тIара 35,1 центнер чуена Урус-Мартана районерча «Горец» яхача совхоза йиълагIа йола отделени. Ше тIаийца декхар сийленца кхоачаш а деш 150 гектарах хIаране тIара 63,2 центнер хьажкIаш чуера Шаьла районерча «Джалка» совхозерча звеньевода Джамалаев Татас. Уж толамаш ха во этта йоллашехьа а даьхад. Мишта вIаштIехьдаьннад цар иштта ялаташ хьувкъаде? Цун дух тIа вала хала дац. Цу боахамашка, бригадашка, звеношка, хьалха латтарий опытах, агротехнически Iилма хьехамех бокъонца пайда ийбаьб.

КПСС ЦК Президиумага яздаьча ший записка тIа Н. С. Хрущева белгалдоах социалистически юрта боахам дIахо чIоаггIа дегIабоалабара эша торонаш вай йолаш хилар. Цхьабакъда, дукха кхоачамбоацараш да вай дIадаха дезаш. Царех керттердар да цхьатарра климатически хьалаш а лаьтташ а долаш йолча колхозийи совхозийи производства боарам цхьатарра ца хилар. Из иштта хIанад ховргда, йоах нов. Н. С. Хрущева, хIара боахама юрта боахаме шера хьадаьчун итогаш йойя. Белгалдаккха деза хьалха латтача боахамаша дика толамаш мишта даьхад а, вокхар балха итогаш во хIаний а.

Из болх бе беза вай республике а. Вай колхозхойи совхозий болхлойи керттера декхар да ерригача юрта боахама производства лард йола ялат дукхагIа чудахьилга Iалашдар. Из декхар кхоачашдулургда ялат дикагIа хьувкъаргдола гIулакх вIаштIехьдаьккхача. ДIахо тоае еза дIадувча лаьттай структура, шерагIа юкъейоалае еза пропашни система, техниках дикагIа пайда эцаргбола гIулакх вIаштIехьдаккха деза, дикагIа Iунал де деза дIадийнача ялаташта, кхыча культураашта, лаьтта удобренеш ехка еза, хьалха латтарий опытах бокъонца пайда эца беза.

Цхьабакъда, ялат дукхагIа даккхарах доалаш дац гIулакх. Ялатийна нийсса эшаш я Даьхенна хьайбай продукташ а. Цудухьа ялат доаккхилга алсамдаккхарца оарцагIйовла еза партийни, советски организацеш. юртбоахама органаш хьайбай продукташ дукхагIа яхара а, хIана аьлча из гIулакх ледара латт вай республике.

Берригача Советски нахаца цхьана шоай деррига хьинар ура а оттадаь КПСС XXII съездо тIаийца коммунизм хьалъяра сийлен программа кхоачашъеш боахк Нохч-ГIалгIайчен юртбоахама къахьегамхой. Шеко яц Даьхенна дукхагIа ялат, дулх, шура, кхыйола продукташ ялара цар шоай низ кхоберг ца хилар.

РСФСР-а йолча КПСС ЦК Бюро

ДукхагIа пайда эца оборудованех

КПСС ЦК ноябрьски Пленум хилале хьалхагIа горьковски шин предприяте коллективаша—фрезерни станокийи «Революце двигателеи» заводаша — боккхача лоархIама инициатива дIайолаьй. Кхы совгIа капиталовложенеш а ца еш, оборудованега дикагIа болх байтарах, цун сменность лакхъярах цар лаьрхIад фрезерни станокаш, дизелаш, газо-мотокомпрессораш арахецилга 20—30 процент лакхде. Горьковчанаша дош деннад арахеца машинаш, оборудовани тешамеи дикеи хилийта, уж хьаярга дIадода металл кходе хIанзарча Iилман техникаи дIадехача тайпара лакха къахьегама овсарле а йолаш станокаши, низ болеи пайданегIа йолеи двигателаши хьаяра производство Iомае лаьрхIад. РСФСР-а йолча КПСС ЦК бюрос горьковски фрезерни станокийи «Революце двигатель» яхачеи заводий коллективай дика гIулакх мога а даь, КПСС крайкомашта, обкомашта, совнархозашта, кхы совнагIа капиталовложенеш а ца еш оборудованех дикагIа пайда эцараи цун сменность лакхъяраи тIаерзаяь йола из инициатива хьаллацар тIадиллад.

Художественни фотографе выставка

Селхан Грознерча изобразительни искусствай Музея помещене хьайийлар Къилбаседа Кавказа вошал долча республикай художественни фотографе хьалхара выставка.

Нохч-ГIалгIайчен журналистий Союза правлене председатела нов. Корнилова выставка хьа а йийла къамаьл де дош делар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара нов. Габисова.

— Художественни фотографе хIанз хьайийла выставка, аьлар нов. Габисова, из вай политическии экономическии вахаре доккха гIулакх да. Ерригача сийленца къаьгга хьагойт цо коммунизм хьалъеш воалла советски саг, вай халкъашта юкъера доттагIал.

Нов. Габисова ший къамаьл чакхдоаккхаш, ираз долаш никъ хилба выставка, аьнна, ловца баьккхар.

Выставке бар Дагестански, Кабардино-Балкарски, Къилбаседа-ХIирий автономни республикашкара баьхка журналисташ. ДIахо выставка гойташ хургья Къилбаседа Кавказа автономни республикай столицашка.

ЧIОАГIЪЕ ЛЕКЦИОННИ ПРОПАГАНДА

Республике бахача наха юкъе лекционни пропаганда яра дешашта хетаяь парте райкомашкарча идеологически болх лелабеча секретарий, политическии Iилмани кхетамаш доаржадеча Обществай районни отделеней председателийи секретарийи совещани хилар КПСС обкоме.

Совещани белгалдаьхар, лекционни пропаганда дуккхача районашка тоаенна йоллашехьа а, цхьайолча районашка, къаьстта а Ачхой-Мартанеи МагIалбикеи районашка из во вIаштIехьъяьккха хилар. Масала, укх шера МагIалбика районе йийша лекцеш, соахка цу ханналца йийшарел шозза совгIа кIезигьеннай, хIаьта Ачхой-Мартана районе — диазза хIана еннаяц аьнна — 1278 лекцегара 519-га кхоачаш. Лекционни пропаганда яра балха юъера доккха кхоачамбоацар да КПСС исторех, партеи правительстваи лоархIамегIарча решенеех, юртбоахама а Iилма-атеистически тематиках а ешаш йола лекцеш чIоагIа кIезигьяр. Лекционни пропаганда яра кIезига юкъеувз юрта боахама специалисташ, производстве хьалха латтараш, медицински болхлой.

Общества дуккхача районни отделенеша шоай мугIараштa кIезига юкъеувз юртара интеллигенци, колхознии совхознии производства хьалха латтараш.

Бокъонца лекционни пропаганда тоаергйола наькъаш белгалдаьд совещане.

Керттердар — идейни боарам лакхбар, къахьегамхоша кхоачашдеш долча практически декхарашца айхха бувзам а болаш лекцеш ешилга Iалашдар, тематика тоаяр, юртбоахама темаех, толашагIа йолча опытах, конкретни экономика дешаех ешаш йола лекцеш дикка тоаяр.

Парте исторех, Iалама-Iилма темаех, къаьстта а Iилма-атеизма темаех йола лекцеш дуккха а дукхагIа ешаргйола гIулакх вIаштIехьдаккха деза.

Къаьстта белгалдаьхад Общества члений группай, Общества хIара члена болх тоабелга. Цу гIулакхо Iалашдергда политическии Iилмани кхетамашта пропаганда елга. ДукхагIа терко е еза лекторски кадрашка хадданза болх бара, районни отделеней секцеех бокъонца йола творчески коллективаш хилийтара.

Парте райкомашта могадаьд Общества районни отделенешта деш дола кулгал тоаделга, цар балха чулоацамга кIоаргагIа хьожилга, ерригa лекционни пропаганда боахама-политически декхараш толаме кхоачашдара тIаерзаелга.

Даьхенна—дукхагIа шура

☆☆☆ ☆☆☆

Иштта мара доал ца дой...

Наьсарен района «Октябра 40 шу» яхача совхозо паччахьалкхенна шура дIаялара задани кхоачашъяьяц. ЦхьайттлагIа бутт чакхбала гаьна бац. Бакъда, хIанз а планах яла езача 11200 центнер шурех 7230 центнер мара дIаеннаяц. Укх тIеххьарча хана вIалла ца хиннача тайпара лохлуш латт доахангара шура йоаккхилга. Ший бахьанаш доацаш дац из гIулакх.

Дукха ха я цига доахан чуоттадаь. Доакъар шортта да. Бакъда, шура-м яц.

Цу совхоза Наьсар-Кертерча отделене ферма цхьа бутт хьалха 183 Iаттагара 600 совгIа килограмм шура йоаккхар дийнахьа, хIанз юкъера лаьрхIача 300 мара яккхац. Цхьацца бахьанаш лех отделене заведующе Бейгова цу гIулакха.

Цхьа-ши ди хьалха тхо хилар цу ферме. Ара гонга гIолла боагIача хоттала латт доахан хоба а денна. Ферма заведующена хац царгара хьал.

— Шийла ма йий, базашка дIачу хIана лахкац оаш доахан? — хетт оаха дояркашка.

— Фу бе я царна помещенешка а ара а, — жоп делар тхона.

Бакълувш хиннаб уж. Иштта хотта боалл помещене чу а. Чухьа доахкача кIоагашка бIеха хий латт. Болх беш яц канализаци. Кизгаш доацаш да кораш. Шийла мух хьувз чугIолла.

Даггара уйла йича ший фермо шура мел яьккхай, план меллий, паччахьалкхенна дIа мел еннай хьаала магарзар Бейгова. Тха документаш совхоза керттерча зоотехникага да. Из отпуске вахав йоах.

ЦаI доярка яц ферме укх шера ше хIара Iаттагара мел шура яьккхай ховш. Дукха ха я ферме цхьаккха хьокхама агитаци йоаца. Социалистически яхь яц дояркашта юкъе.

Цу гIулакхо юхабетт ферма боахам. Денгара денга кIезиглуш латт шура. Масала, 10 ноябре ерригача ферме 342 килограмм шура яьккхар. Цул тIехьагIа лохлуш, лохлуш 300-нега дIакхаьчар из цифра. 15 ноябре кхы а кIезигагIа яр.

— Оаха фу дергда, — йоах дояркаша. — ДIадеча гIулакхага хьежжа ба-кх доахана тхона хьалу пайда а. Шортта доакъар да. Бакъда, доаггIача тайпара а ший ханнахьа а царна из дIадала кхец тха. Iуйрийна тхо доакъар дIаденна далалехьа делкъийна хIама дулла ха хьатIаотт. Ши говр-ворда мара дац силос хьаувзаш ерригача ферме.

Иштта Iунал ду Наьсар-Керторча ферме доаханна, иштта кулгалду Бейгова ший фермана.

М. ГАГИЕВ,
инспектор-организатор.
М. ЗАНГИЕВ.

Шелковской района Кирова цIерахча колхоза хьайбаш леладераша паччахьалкхенга шура йохкара шера план хIанзалехьа йизза кхоачашъяьй. БархI эзар центнер шура ехкай цар. Хьалхашка латта декхараш тIехдика кхоачашдарца белгалъяьннай Кортоева Серона.

Цо доярка лла болх бу пхи шу мара деце а балха говзал геттара дика Iомаяьй цо. Дахача шера хIара Iаттагара 2430 килограмм яьккхай Кортоевас. Цудухьа духхьашха дахка шинараш детта балха говзал кIезигагIа йолчун дика вIаштIехьа ца доаландаь лаьрхIар аз цунгара уж хьаэца, йоах цо. Цох лаьца дувц цхьа дезал санна барт тайна, къахьегамца доттагIал чIоагIденна цунца болх беча нохчочо Исраиловас, негIечо Салаватовас, хIиречо Гавороевас, иштта кхычар а. Ше хьайийцача 17 шинаро даь деррига Iаьсий унахцIена хьалкхедаьд Кортоевас.

Хьайбашта Iана кийчо еча а дика къахьийгар хIирий къонача йоIа. Общественни балхах а дика дакъа лоац цои цун наьша Салаватова Марияси.

Сурта тIа: (аьрдехьара аьттехьа) С. Кортоева, М. Салаватова.

И. РАГОЖИНА
сурти тексти.

ШОЗЗА КIЕЗИГАГIА

ВIалла ла мегаргдоацаш эсала лел паччахьалкхенна шура дIаялара гIулакх Шаьла района «Джалка» совхозе. Шера план 21500 тонн йолча укх шера 10-ча ноябре кхаччалца дIаеннар 16935 тонн мара яц. ХIанз а тIехь шера план 74 процент мара кхоачашъяьяц.

ХIанад из ишта? Укхаза боаггIача бесса лоархIам бац зоотехнически балха. Масала, 1961 шера дукхагIа дола доахан искусственни осеменени во ярах Iаьхар дисар. Совхоза кулгалхоша шоай ханнахьа терко ца ярах нийсденнад из ишта. ДукхагIа йолча фермашка дахкаргдолча доахана учет лелаяьяц, лерттIа тIахьожам баьбац искусственни осеменени еча пунктай балха. Цудухьа цадахкаш дукха доахан да. Из бахьан долаш кIезига шура яьккхай доахангара укх шера ахкан замалахь а. Во кхоабар доахан, царна телацар концентрированнии мошеи доакъар, ханнахьа кхахьацар жом, моака.

Хеталургда, шоашкара даьнна гIалат тоадара совхоза кулгалхой оарцагIбаьннаб, аьнна. Октябрь бутт чакхбоаллаш мара «дагадохханзар» царна детта доахан чуоттадаь кхаба дезилга. ХIаьта из гIулакх а во вIаштIехьдаьккхар. Во кхоабар доахан, рационаца дацар концентрированни доакъар. ХьатIакхухьа жоми гIадамаши хьайбаша чамболаш дуаргдолаш дика дацар. Цудухьа паччахьалкхенна хIара денна 850 килограмм мара шура лац совхозо.

Дукха ха йисаяц шу чакхдала, цхьабакъда, шура дIаялара план совхозо кхоачаш ца яр кхерам ба. Из цхьаккха дича а хилийта йиш яц!

Н. БЕЛИШЕВ.

ТОРОНАШ ЙОККХИЙ Я

Укх шера цIаккха ца хьийгача бесса хьинаре къахьегаш ба Первомайски районера доярканш. ИттлагIча ноябрга кхачалехьа паччахьалкхенга шура йохкара шера план 100,8 процент кхоачашъяьй цар.

Къаьстта дика къахьегарца белгалъяьннай Орджоникидзеи Асланбек Шериповеи цIерахча колхозий хьайбаш леладерий коллективаш. ХIанзлехьа паччахьалкхенга шура йохкара шера план 102 процент кхоачашъяьй цар. Шерра социалистически яхь а йоаржаяь кхы а дикагIа къахьегаш я хIанз коллективаш.

Шера йола шура яккхара план итт бетта кхоачашъяьй цу районерча цхьаболча доярка ша. Царна юкъе я ше беттача 14 Iаттах хIаранегара планах шера 1500 килограмм шура яккха езача хIанзлехьа 1651 килограмм яьккха Ц. Ардова, хIара Iаттагара 1164 килограмм шура яьккха Ахриева Золотхан, иштта кхыбараш. Шоаш бу болх чIоагIа беза а безаш коллективаша дика къахьегарах даьхад уж толамаш. Иштта дика къахьийгад Орджоникидзе цIерахча колхозерча Хамхоева Лемкаси, Долакова Хьаваси. Ше доал деча 10 Iаттах хIаранегара 1883 килограмм шура яьккхай Лемкас, хIаьта Хьавас—1769 килограмм. Шера план тIеххкоачашъяьй цар. Хьинаре къахьегаш кхы а дукха ба цу районе доярка ш. Царна юкъе ба А. Чапанова, Э. Хакимова, Л. Чаниева, иштта кхыбараш.

КПСС ЦК Пленум хьаеллача денна сийленца накъа бахар духьа шоай берригa низ тIа а бахийта шера паччахьалкхенга планал дукхагIа шура йохкара къовсам лоаттабу районерча доярка ша. ХIанзлехьа а планал совгIа 300 центнер ехкай цар. Ер шу чакхдалалехьа 350—370 центнерага кхоачаш шура йохка лерхI доярк ай коллективо.

Ю. МАКСИМОВ,
Сунженски территориальни управлене инспектор-организатор.

Юха шера чотах

Советски района Кирова цIерахча юртбоахама артела доярка ша шерра шоашта юкъе социалистически яхь а йоаржаяь хьинар совдоахаш къахьег.

ВорхIагIча ноябрга кхачалехьа паччахьалкхенга шура йохкара шера план кхоачаш а яь тIадоагIача шера чотах болх беш ба уж. Деттача доаханна кхоачам хиллал моака, тух, мел, силос, йол хилийтара торо хулийт уж доккхий толамаш даха. Ший ханнахьеи цхьа боарам болаши мара лац доаханна доакъар. Цудухьа доакъар кIезигагIа доаду, хьайбаш дикагIа тоа а лу.

Къаьстта дика къахьегарца белгалбаьннаб доярка ш Тазуркаева Алимати, Жемалдинова Сапиати, иштта кхыбараш а. Шера планах 1450 килограмм шура яккха езача итт бетта хIара Iаттагара 1500 килограмм шура яьккхай цар. КПСС ЦК Пленум хьаеллача денна сийленца накъа бахар духьа кхы а дикагIа къахьега лаьрхIад доярка ша.

Н. ЛЕПОРИНСКИЙ.

Жа леладерий толамий школа

Укх деношка Червленная яхача станице хьайийлай жа леладара хьалха латтача опыта йола дIа-юха лела Ерригроссийски выставка.

Дийнача экспонател совгIа, выставке хьахьокхаш я вай мехка тайп-тайпарча областий, краяй, республикай жа леладерашта карагIдаьнна хIамаш гойташ йола йоккхий стендаш.

Выставка ше хьаеллаш юртбоахама продукташ яхареи кийчъяреи министерства министра заместитела нов. Русина аьлар: «Тахан хьайийла выставка Нохч-ГIалгIайчен жа леладерий балха итог я, «ДикагIйолча жа Iуй бригадай хьалха латтача опыта школа я». ДIахо ше къамаьл деш нов. Русина дийцар, вай республика жа леладерашта хIанз хьалхашка латтача декхарех, жа Iуй бригадай болх тоабара тIадерзадаь де дезача хаьддача гIулакхех.

Шелковской района жа леладераша даьхача толамех дийцар Наурски территориальни производственни управлене начальника нов. Самарске. «Тха управлене хIанзле а кхоачашъяьй, — аьлар цо, — шера йола паччахьалкхенна дулх дIадалара план, цу даькъе устагIан дулх дIаденнад оаха кхо эзар тонн гаргга. Юха шера йиъ эзар тоннага кхоачаш дукхагIа дохкаргда устагIан дулх. Цунца цхьана дукхагIа хургда Iулашта юкъера се жа».

Выставке хиннараша чIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар республике дикагIволча жа Iуно КПСС XXII-ча съезда делегата Наурды Эсмухамбетова даьча къамаьлага.

«Дика толамаш даха безам болчоа ший болх дукха беза боагIа, — йоах цо. — Укх шера са бригадо шийна декхар тIаийцадар хIара 100 жийна тIехьа 140 Iаьхар кхебе а хIара устагIанна тIера 7,7 килограмм тха даккха а. ТIеххкоачашдаьд оаха тхоай декхараш: хIара 100 жийна тIехьа хьалкхебаьб 141,2 Iаьхар, хIара жийна тIера даьккхад 8 килограмм тха. Цхьабакъда, ши-шегIа бенабац из толам тхо долча. ЧIоагIа къахьега дийзар тха из толам баккхара. Оаха даьхача толамий лард я жерч дика кхабар а дика леладар а.

Хадданза минеральни доакъарашца кхоабаш хилча жена тIера тха тоалу. Доакъош даьча лаьтта тIаяьннача баьца тIа оаха жа доажаду дукха ха я.

Iоахарий хьахилийтара а уж хьалкхедара а чIоагIа лоархIаме да жерчашта искусственни осеменени яр. Лоаццача хана чухь баь баккха беза из болх, осеменени янза цхьаккха жий юхе а ца буташ».

Митинг чакхъяьнначул тIехьагIа дийнача экспонаташка хьежар выставке хиннараш.

Укхаза хьокха оттадаь да Нохч-ГIалгIайчен Грозненски фух дола исхалий ду тха доаха, лакха продуктивность йола жа. Выставке баьхкараша чIоагIа тамаш йора племенной жа леладеча «Шелковский» яхача совхозерча дийна долаш эзача 80—116 килограмм хулаш долча койх-производителех.

О. КОДЗОЕВ.

Сурта тIа: «Шелковский» яхача племовцесовхоза вокхагIа вола жа Iу Н. Эсмухамбетов (аьрдехьа латтар) выставке баьхкарашка ший бригада балха опыт ювцаш ва.

ДIАЯХАЧА ЗАМАХ ЮХЕДИСАЧА ВОЧА ГIУЛАКХАШЦА—ЛИРА КЪОВСАМ

Нохч-ГIалгIай кхалнаха политграмота хьехача кружокашкарча занятешта

Вахаре кхалсага нийсса бокъо ца хиларах юхедисараш дизза дIадаха деза, иразера нана хилари кхалнаха общественни къахьегаме, общественни балха, Iилмаи искусстваи юкъе кхы а чIоагIагIа хьинаре а творчески а дакъа лацари цхьана тардолийтаргдола деррига социально-бытовой хьалаш хьаде деза.

(КПСС ПРОГРАММА ТIАРА).

Советски Союза Коммунистически парте XXII-ча съезда исторически решенеша сийлахьйоккхача коммунизм хьалъяра программах кхебаьб советски нах.

ХIара доагIача дено хоза кхааш кхухь советски халкъо коммунизм хьалъеча доахача кердача толамех.

Яьха яргьяц мехко де а доагIаш доккхал деш болча вай республикерча башха-дикача наьха цIераш а. Царна юкъе кIезига бац маIача наха нийсса сийлахь-боккха коммунизма гIирс хьалбеш боахка кхалнах. Iалаьмате дика ха я вайга енар. Цхьабакъда, тамаш йолаш хете а, хIанз а нийслу къаьнарча замах юхедисарий беза мухь качбоаллаш а, вахаро яххача тайпара баха безам боацаш а бола нах.

Парте советски халкъа хьалхашка оттадаьча декхарех керттера цаI да къахьегамхошта коммунистически кхетам лулга. Коммунизмага кхачара хIанзе а кхеве веза кхоанен саг, коммунистически оамалаш йолаш вола керда саг. «Буржуазни идеологеи моралеи гIулакхашца, частнособственнически психологех юхедисача гIулакхашца, доацарех тешарца, харц уйлашца лоаттабу къовсам коммунистически кхетам луш беча балха керттера дакъа санна лоархI парте», — йоах КПСС Программа тIа.

«ДIаяхача замах юхедисача гIулакхашка цхьанна тайпара а юхасовцадулургдац дIахьалха долха вай. ХIаьта а, царца лаьрххIа къовсам лоаттабанза баргбац. Кхы а дукха болх бе беза вай дIаяхача замах юхедиса гIулакхаш дIадахара, — йоах Н. С. Хрущева, — общественни вахарера дикагIа дола хIамаш юкъ а елла хьакъоастадаьдац къаьнарчарех, тIехьадисарех. ДикагIа дола хIамаш юххера а котдоал, цхьабакъда, къаьнарча замах юхедисараша новкъарле ю дIахьалха дахара. Дикача масала низ лакхлуш латт, цунца лу вай кхетам. Цхьабакъда, ховш мадарра, оасар сихха дегIадоагIа, нагахьа санна ханнахьа из доха ца дича».

Республике эггара чIоагIагIа даьржа тIехьадиса гIулакхаш да шариIатах юхедисараши цо хьаллоаттадеш долча реакционни Iадатех юхедисараши. Уж къаьстта дика белгалдоал кхалнахацарча гIулакхашка. Кхыдола дынаш санна къаьнарча эксплуататорски обществе ше хиннача тайпара лаь хьала тIа кхалсаг лоаттае гIийртаб дыислам.

МаIача саго кхалсага доал делга, лаь хьисапе из маIача сага карахулга бусалба ды хьаболабале дуккха а хьалхагIа денз лаьттад (патриархата замалахь). Бусалба ды юкъе баларца патриархатах юхедиса из гIулакх къорIаца чIоагIдаьд. Кхалнаьха бокъо маIача наьхачоа нийсса хила йиш ца хилар хьахьокхар духьа цунна ларде йиллаяр Адама сагот ца далийта цун пIендах хьакхеллай кхалсаг яха легенда. Далла шийна лайнадац, йоах, духхьашхарча сага (Адама) сесаг хьакхолла, цо из «Iаьржа» болх тIабиллар Жабраил-малайка. Кхалсага хьакъехьара из тайпа къорIа хьехам ба кхалсага бокъонаш оттаеча хана ларде лаьцар а. КъорIа тIа аьннад, боахам бекъача хана «шин кхалсага доагIачоа нийсса дакъа кхоачаде деза маIача сага». ШарIий суде тешал деш цхьан маIача сага нийсса мара лархIац ши кхалсаг.

КъорIа цу хьехамашка хьежжа оттадаьд дукха истий кхувлилга, кхенза йола йиIигаш маьре ухийтилга, маьре йодача кхалсагах урдув доаккхилга, кхалнаха общественни вахаре дакъа лоацаргдоацаш царна кхоллараш (паранджаш, чачванаш) тIакхохкилга, кхыдараш санна гIулакхаш нийса лоархIа шариIата законаш.

Ховш мадарра, къорIа бусалба наха могаду массехк саг йоалаелга. Маьре яха безам боаца кхалсаг низагIа маьре йохийтилга а могаду шариIато. Шийна могаваьча зIамигача сага йоI раьза хилари ца хилари эшаш лархIац шариIато. Из бакъдеш масал доаладу нийсвенна къонаха ше хиннача хана Мухьаммад-пайхамара 9 шу мара даланза йола Iайшет йоалаяь хиларах. Мухьаммад-пайхамара леладаьд яха хIамаш даьлах тешаш бараша вахара бухь лоархIаш да. Кхенза йола йоI маьре яхийтар — къаьнарча замах юхедиса зуламера гIулакх да. Вай республике къаьстта чIоагIа даьржад из.

Курчалой районерча Аллерой яхача юрта вах хIанз 23 шу диза вола Тумхаджиев яха зIамигасаг. ХIанзле диазза саг йоалаяьй цо. Эггара хьалха даьша 14 шу даьнна йиIиг йоалайир цунна 15 шу мара даланза из волча хана. Цул тIехьагIа кхы а кхозза саг йоалаяьй цо. Кхетаде хала дац зIамига воллашехьа а саг йоалаяйтача виIий даьша шоай воIа даь зулам а дийтта шу мара даланза йолча хана маьре яхийтача йиIий даьша шоай йоIа даь зулам а доккха хилар. Гудермесски района Энген-Юртарча ВЛКСМ член а волаш волча хьехархочо Цагараев Айнде йода а яь, низагIа ший сесаг е Кошкельды яхача юрта баха ший гаргара нах болча йигар 1948 шера яь Ибрагимова Таус. ХIаьта из бахьан долаш халкъа судо цунна суд а йир.

Цу бакъдараша хьахьокх, къаьнача заман гIулакхашта дIакарабаха болча, тIехьабисача наха шоай берий вахар дохадеш а дегаза гIулакхаш могадеш а хилар. Ханал хьалха саг йоалаяри маьре яхари цу маьреи сесагеи унахцIенонна Iаьткъаи цу гIулакхаша уж ханал хьалха къабаьи ца Iеш, царна новкъарле ю цар дегI дизара, лерттIа образовани яккхараи говзал Iомаяраи, вахар довзара а хиланза даргдоаца моральни гIулакхаш Iомадара а. Цу тайпара вIашагIкхийттача маьреи сесагеи бокъонца цар хила хьакъ дола безам, дезалий хила боагIа барт, унахцIена тIехье хилац. Цудухьа кхийна баллалца саг йоалаелгеи маьре йодилгеи магийтац советски законаша.

Патриархальни морала ларда тIа хьахиннад сесаго кIаьнк ца а веш, йиIиг йича бусалба наха доакъазал лоархIаш хинна Iадат. Мел боккха бала а доакъазал а качйоллар нанна йоI яро! Уйла а ца еш Iадато яхар деча наха шоай истий цIагIара лелхабора, еттар царна, бутар уж. Уж тайпа гIулакхаш хIанз а да тIехьабисача наха юкъе.

Шаьларча Умалатова 10 шу совгIа ха яьккхай ший сесагаца Канташевайца вахаш, йиъ йиIиг я цар. УмалатовгIар дезале йиIигаш хиларах нанна бала хилар. ЙиълагIа йиIиг хинначул тIехьагIа, гаргарча наха кхы ца а вита шоллагIа саг йоалайир Умалатова. Бераш дита а дита дIаяха йийзар диъ бер долча наьна. Ши сесаг хиларах Умалатов уголовни бехктокхаме эзар. Канташева хIаьта? Ший мар ши сесаг йолаш хиларах, ший а берий а ираз доадаь, ший сий Iохьокхадаь саг из хиларах мара таIазар делга суда органашкара деха дезаш йола из. ший мар набахтара мукъавоалийтвалар яхаш массанахьа а дехар деш лел.

ШариIатои Iадаташеи нийса лаьрхIад урдув доахилга. ВIаши дукха дезаш дола кхалсаги маIасаги вIашагIкхетийтац урдоно. Массава а мичав нускалах дала шортта рузкъа даккха йиш йолаш. Цхьаболча йиIий даьша шоай вахар тоадар духьа, йиIеи нейцеи вахара вIалла бала а боацаш, дукха урдув дех.

Масала, Урус-Мартана района «Горец» яхача совхоза пхелагIича отделене вахача Макаев Сайд-Хьасана ший йоIах 900 сом урдув даькхад, Надтеречни района «Гвардейский» яхача совхозе трактористалла болх беш волча, 1941 шера ваьча, ВЛКСМ члена, Ганаев Вахас Маковкина яхача юртара Батиева ше йоалаеш цун даьна 700 сом урдув делар. ХIанз Вахас Батиева йитай, из йитара бахьан цун дас даьккха урдув дар.

Рузкъанна тIехьакхувш болча даьша-ноаноша, йоIаи найцийнеи фуннагIа хете а, цхьацца бахьанашца уж вIашагIа а къоастабийя, цхьа ха яьннача гIолла шоай йоI, цIаькха а цунах урдув эцар духьа, кхычунга маьре ухийташ йола моттигаш а нийслу. Ужжамо моттигаш нагахьа мара-м хилац, хIаьта а хулаш я.

Шаьла района ЗIамигача АтагIа яхача Шамилева Хьалипат ший йишас Умарова Майсе могадарах ший марагара хьаяьннай, цунга ши бер а дуташ. Шийх урдув ийцача цу ший йишийна тоамбар а деш, из маьре яхар сесаги кхо бери а долаш волча Темирбулатов Салманага. 23 шу мара дац Хьалипата, хIаьта а диазза маьре яхай из, хIара маьре массаза ях цунах йишас урдув а эцаш.

ШариIатеи Iадатеи Iаьдалах саг йодаяр могадеш, нийса лоархIаш да. Цу Iаьдалах цхьанна тайпара а новкъа лоархIаш дац Наьсарен - Вокзалерча школе хьехархо хиннача Гагиева, цу школера хьехархо Аушева Тамара низагIа йодаяь дIа а йига, шийна цунах сесаг е воларах даь эхь доаца гIулакх.

1962 шера 4 мая Гудермесски района Суворов-Юрта Т. Беркьханова яха хьехархо йодайир шофера Бесиева, хIаьта из бахьан долаш цунна 7 шу суд а еш, чIоагIа таIазар дир.

Уж тайпа гIулакхаш леладеча наха лира таIазар ду вай законаша. Цкъаза йиIий даьша-боккхийча наха низ а бийя, следственни органаш тувлае гIерташ харц лодкъамаш ду.

Первомайски района Галашка вахача Сайнароева йодайир респотребсоюзе болх беш йола Далакова. Сайнароев из бахьан долаш лаьца чувеллачул тIехьагIа, следстви йолча хана Далаковас пхезза хийцар ший лодкъам. Цкъа йоах, ше йода а яьй, шийга гIелал а енай, советски законаша яххача тайпара таIазар де цунна, тIаккха се раьза а хинна маьре яхай со оал.

ШариIата оттадаь айпе гIулакх да дукха истий кхувлар. Законах доацаш саг йоалаешюташ бола гIулакхах телха нах вай общества унахцIенача дегIа тIара айпе кIаьдаш да. Истий дукха хиларо дезал бохабу, торо эшаю, дезалхой, къаьстта а берий вахар лерттIа дIадахийтац, даьгеи наьнагеи уж хьаста йиш хилийтац, толхаду вахар ше а, дохаду кхалсага, наьна дог, кхалнаьха сий Iохьекхаду, харцахьарча новкъа лостабу нах. ДукхагIа болча дукха истий кхийлача нахах шоай исташа хьийгача кьих бахаш бола тунеядцаш хул. Масала, Ведана района Дишни-Ведана яхача юрта бахаш бола Гучигов Адам, Зулкарнаев Майрбик, Сатаев Махьмуд, Геншиев Гилани 1961 шера шоашта шишша саг а йоалаяь сатийнна бахаш ба. Курчалой района Бачий-Юрта вахача 60 шу даьннача воккхача сага Даудхаджиев Сайд-Ахьмада кхо сесаг я колхозе болх а беш, дуккхача шерашка шоай мар-иждивенец кхаба а кхоабаш лелаш.

ХIанз а геттара ледара латт кхалнаха юкъера болх Урус-Мартана районе. Шишша-кхоккха сесаг йолаш 127 саг ва районе, царех 40 саг, цхьаннахьа болх беш а воацаш, шоай истий иждивене вах. Дукха истий кхийлача нахах дукхагIбараш аттача гIолла тIадоагIа рузкъа дезаш, къахьийга ца даьккхачох бахаш бола нах ба. Ца кхетадеш цхьа хIама да: партийни, советски, следственни органаша лаьрххIа къовсам хIана лоаттабацал цу эхь тIадахьаш долча гIулакхашца.

Цу тайпара дукха истий кхийла нах ба Ачхой-Мартана, Надтеречни, Шаьла, Ведана, Ножай-Юрта, кхыча районашка а. ХIаьта хIара районе шишша-кхоккха сесаг ярех дукхагIбараш ба заготовителаш, лесникаш, скотникаш, бухгалтераш, хьаьрхой, завмагаш, иштта кхыбараш.

Дын-ислама мораль лелаераш фуннагIа даь а кхалсаг ше «кIезига» хиларах тешае гIерт. Доккха зулам доал цу наха леладеча гIулакхех. Из хьахьокх цхьабола лоаман кхалнах уж шариIатахи Iадатехи юхедиса айпера хIамаш чIоаггIа леладеш хиларо. Дына харц уйлаша караерзаяь йолча, Наьсарен-Вокзале яхача Арапханова Марема письмо яздаьд дынах хьадача а мехка хьалхашка шариIатахи Iадатахи юхедисача хIамашта критика яьча а ший гаргарча сагага, из харц а веш.

Вай общественносто дукха истий болаш вола маIасаг бехке ваь ца Iеш, цу тайппара кIал дезал болаш волча сагага маьре йодаш йола кхалсаг а бехке ю. Курчалой района Ялхой-Мехкара Татаева Ками 13-зза маьре яхай, хIаьта Урус-Мартана района ГехтIара Исламова Бинату цул кIеззига тIехьайисай, 12-зза мара маьре ца а йодаш. ШийттазлагIа ше йодаш сесаги кхо бери а долаш волча Ахматханов Нанойга яхар из маьре. Кхалнаха гоама ба уж тайпа гIулакхаш леладеш бола кхалнах.

Нийса лархIа мегаргдолаш хIама дац дезала юкъе цатоам баьннача хана шоаш эгIаз баххарах марага бераш а дуташ, уж наьха а лоархIаш кхалнах дIаахар. Дукха моттигаш хул футтаройна маьрага дита наькхах доалла бер леш.

Кераста саг йоалае могаяц бусалба наха, цхьабакъда, бусалба сагага йиш я кераста саг йоалае, нагахьа санна кхалсаго бусалба ды тIаэце. Бусалба воацача сагага маьре яха йиш яц бусалба наьха кхалсагага.

Къаьнарча Iаьдала мукъах бахаш болчар соахка вий а кхайкаяь, цIагIара экккхайир Нохч-ГIалгIай Пачхаьалкхен педагогически институте деша яьгIа гIалгIай йоI Бекова Лида, из хIиречунга маьре яхар бахьан долаш.

Вай республике кIезига бацды, шариIатахи Iадатахи юхедисараш дIа а кхайса, тайп-тайпарча къамех вIашагIа а кхийтта, ираз долаш бахаш бола дезал.

Советски Iаьдал даьннача хьалхарча шерашка гикаловски отрядацарча цхьан командирага Г. С. Христенкого маьре а яха, 1919 шера Воздвиженская яхача слабодкана юххе деникинцашца тIом беш яр Дуба-Юртарча молла Магомаев Аймата йоI. Йийца варгвоацаш чIоагIа халонаш лайра цо шариIата законаш леладерашца къовсам лоаттабеш. Ший маьраца цхьана эшайир цо уж халонаш, хIаьта тIехьхьарча денналца цунца барт тайна яьхар из.

1910 шера ГIойтIа яхача нохчий юрта нийсвелар поляк Торчинский Ян Петрович, цига керда доттагIий а вежарий а корабир цунна нохчашта юкъера. Пачхаьа Iаьдалах ведда венавар из Нохчашкахьа. ГIойтIа нохчо йоалайир цо, нохчий халкъаца гаргало тессар, къахьегамхошца цхьана белогвардейцех латаш вар из 1918—1920 шерашка. Нохчий Iаьдалах Нурдин аьнна цIи тиллар цунах. Граждански тIом дIабаьнначул тIехьагIа Нови промысле вера из болх бе. ХIанз 94 шу даьнна, персональни пенсионер а волаш, наха дукха везаш а цар сий деш а ва из. Цои цун сесага Таноси ши воIи йиъ йоIи кхедаьд, хIаьта уж а цу тайппара шариIатахи Iадатехи хаьда ба.

Уж тайпа масалаш дукха да. ХIаьта укх тIеххьарча шерашка дына гIулакхаш дита бола кагийнахи мехкарийи мел дукха ба. Комсомолка а йолаш йола гIалгIай йоI Газарова Роза ший даьша урдох ехка а ехка, шариIата законах низагIа махьар а диллийта цун яха безам боацача сагага маьре яхийтар. ШариIато шийга дайта маьрел дIа а кхесса, едар из, хIаьта из бахьан долаш даьша а гаргарча наха а харцйора кхалсаг.

Кхалсага политика ха а, общественни болх бе а, Iилма Iомадеи культурни хилеи мегаргдац йоах ды лелабераша. Цунна дилла дакъа да, йоах, дезала даа хIама кийчдар, маьра а берий а гIулакх дар. Ший дезала юкъе а лай санна марои цун гаргарча нахеи яххар деш хила еза кхалсаг, йоах Iадато. Нагахьа санна мар сакъерда а ловзарга а водаш хилча, сесаго барзкъаш тIа а дийха накъа ваккха везаш хул из. Нагахьа санна цо шоллагIа саг йоалайойя, йист а ца хулаш даьла «кхела» раьза хила еза цун, ца хуле ютаргья. Сесагаца театре, кино вахар маIача сага эхь долаш лоархI Iадато. Сесага пхьарс маро тIаьнкIал боллар а могадац Iадато кхыметтел.

ШариIата законах сесаг ютилга вIалла хала болх а бац: ши саг теш а волаш, дагахьа Iомадаь дешаш массехказа хьалхадаьхача сесаг йита яьлар.

Цу воча даькъо хала цамогаш ю кхалсаг, ханал хьалха къаю, юв из.

Нохч - ГIалгIайчен кхалнаха, еррригача вай йоккхача Даьхен кхалнаха санна, хьинаре дакъа лоац пачхьалкхен, общественни, культурни вахара юкъе. Боахамеи культуреи цхьаккха дакъа дац республике болх беш лоаман кхалнах боацаш. Вай республикал гаьнна арахьа йовзаш я юрта боахамерча сий долча кхалнаьха — хьажкIаш лелаерий цIераш: Кусиева Зайдат, Ильясова Джансари, Музыкаева Малика; свекла лелаераш: Анзорова Сацита, Бузуркаева Iайнаi; дояркаш: Барахоева Лемка, Наурбекова Тумиша, Мальсагова Лемка, Авилова, Плиева, Осмаева; свинаркаш: Е. И. Адоньева, П. Алаева, Гаганова Валентинас дIадоладаь гIулакх хьаллаьца Шаьла района «Джалка» яхача совхоза доярка Шахидова Зарет, кхыбараш.

Нохч-ГIалгIайчен АССР халкъа боахаме болх берех 42 процент кхалнах ба. Химически кхачани дараш санна долча промышленноста доакъошкара дукхагIа бола болхлойи гIулакхера нахи кхалнах ба. Хьехархошта юкъе 70 процент совгIа ба кхалнах, хIаьта лорашта юкъе — 85 процент. 36 кхалсаг я СССР, РСФСР, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советий депутаташ болаш, 2985 кхалсаг е берригача депутатех 41,4 процент — городий, районий, юртий Советий депутаташ, 721 кхалсаг хержай халкъа судахоллеи халкъа заседателаллеи.

Тоалуш латт партеи комсомолеи кхалнах дIайиоелга, — къаьстта а нохчашхеи гIалгIашхен бараш.

Парте обкома IV пленума соцам кхоачаш а беш, бехктокхамерча гIулакхаш тIа яхийтай 112 кхалсаг, цу даькъе 37 нохчои гIалгIаи а йолаш.

Царех я горздравотдела заведующи нов. Кодзоева, КПСС райкомий секретараш новкъостий Карагичева, Бекетова, Эсенбаева, ВЛКСМ обкома секретарь нов. Гудантова, культура министра заместитель нов. Умаева, просвещене министра заместитель нов. Моргошвили Лейла, консервни завода директор нов. Яхшаатова, кхыбараш. Комсаш лелаю говзанчаш, кхачан промышленноста, торговлена, гIишлой организацешта эша болхлой кхалнах кийчбар духьа кхалнаьха кхоъ профтехнически дешара заведени йиллай, районашта юкъера медицински говзал йола болхлой кийчбар духьа 12 районе хьайийлай медицински училища филиалаш, цига дешаш 390 йоI я, дукхагIа бараш нохчашхеи гIалгIашхеи а болаш. 1960—1961 шерашка хьал а яь, болх бе йолаялийтай: Грознера радиозавод а Ведана, Первомайски районе, Гудермесски района Новогрозненски яхача поселке филиалаш а йолаш йола слюда чакхдоаха фабрика а, Наьсарен-Вокзалера барзкъаш тега фабрика, Колхозное яхача юртара шекара завод, уж хьалъяр бахьан долаш 816 кхалсаг нохчашхеи гIалгIашхеи а йолаш 1867 кхалсаг балха яхийта йиш хилар.

ХьажкIаш, свекла, комсаш лелаеча звеной звеноводалла болх беш 389 совгIа кхалсаг я, бригадиралла болх беш — 57 кхалсаг.

Цу цифраша хьахьокх, Советски Iаьдал латтача шерашка лоаман кхалсаг дын зIанарех мукъаяьнна хилар, цунна гоама ба дына хьехам, цунна эшац доацаш долча къематден чухь ираз долаш вахар хургда яхаш дыно сатеделга. Йизза йола ший вахара да хиннай цунах. Советски халкъа сийлахь-боккхача дезала юкъе, коммунизм бахьан долаш беча юкъарча балха юкъе цо ше кхолл ший ираз. Бакъдола дешаш шерра наха юкъекхухь кхалнаха. ТIа-тIа дукхагIа хулаш латт царех бола лектораш-общественникаш, дукхагIа еш лекцеш.

Лекцеш дукхагIа еша яьннай «Кхалнахацара дына-ислама гIулакхаш», «ШариIатах, Iадатех юхедисараши уж дIадоахаргдола наькъаши», яхача а кхыйолча а темаех лаьца. ХIанз вIаштта массехк шу да Ачхой-Мартана района юкъерча школа завуча Зинаида Федоровна Цхурбаевас «Кхалсагацара дын-ислама гIулакхаш» яхача темах наха лекцеш еша. Цо кхалнах оарцагIбоах лоаман кхалнахаца моллагIа тайпа а патриархально-родовой гIулакхаш леладара духьал къовсам лоаттабара. Уж тайпа масалаш дукха да республике.

Наьха уйла тIаозаш хул нов. Т. М. Ахматхановас, М. Д. Ченгиевас, Нохч-ГIалгIай Пачхаьалкхен педагогически института хьехархочо нов. Т. Т. Мальсаговас, Грозненски горздравотдела заведующе нов. Т. Кодзоевас, минздрава кадрай отдела заведующе нов. М. Албогачиевас, кхычар деш дола къамаьлаш.

Массаза а чIоагIа безаме хеташ ладувгI къахьегамхоша медицинана карагIдаьннараш кхетадергдолча тайпара дувцача а уж хIамаш дыно дувцараштa духьал доахаш а йолча лоро нов. Овчарчука ешача лекцешка.

Iилма-атеистически пропаганда эггара дикагIа хургйола гIулакх да лекцей циклаши кинофестивалаши. Царех пайда эц город Грозне Заводскойи Октябрьскии районий культура Дворецашка, Сунженски, Наурски, республика кхыча районашка. Масала, Наурски района Калиновская яхача станице дика чакхъяьлар «Ды — халкъа дола дохьаж» яхача темах йола лекцей циклаши кинофестиваьи.

Iилма - атеистически темах ешаш йола лекцеш еша еза колхозаш, совхозаш, бригадаш, фермаш йолча дIа а ухаш, керттерча даькъе даьлах тешаш болча наха юкъе а ешаш.

Дына духьала лоаттабеча къовсама пайда дукхагIа луш форма я лоаман кхалнаха политграмота хьехаш йола школаш.

Лоаман кхалнаха политграмота хьехача кружокий балха башхалоний лоархIам а баь, парте обкома бюрос 1962 шера 17 феврале ше яьча решенеца могайир коммунизм хьалъечун моральни кодекса керттера положенеш, цу даькъе тIакхувш йола тIехье Iилман мировоззренех кхеяр, къахьегамцеи общественни доалахьенцеи коммунистически гIулакхаш хургдола кхетам балар, дезалеи кхалнаьхеи вахара гIулакхаш тоадарах КПСС Программа дувцар, Нохч-ГIалгIайчен кхалнах — шариIатеи Iадатийи гIулакхашца лоаттабеча къовсаме, ды лоархIаргбоацача уйланца бераш дезала юкъе хьалкхедар, кхыяраш санна йола темаш а кружокий занятешка ювцилга.

Лоаман кхалнаха политграмота хьехача 335 кружоко 5411 кхалсаг чу а лаьца 1 октябре дика дIайолайир шоай хьалхара занятеш. Цу кружокашта кулгалде оттабаьб дикагIа кхеташ а дийша а бола пропагандисташ. Царна юкъе ба партийни, советски, комсомольски болхлой, хьехархой, лораш. Цхьайолча партийни организацешка цу кружокашта кулгалде оттабаьб юрта боахамеи промышленностеи специалисташ. Хьаэца мегаргйолаш опыт я лоаман кхалнаха цIагIа лектореш вIашагIйохкара даькъе республикерча цхьайолча районаша Iоаяь опыт. Цар юкъеоз цIагIарча гIулакхех боахкаш мукъа боацаш хиларах клубашка, библиотекашка аха торо йоацаш мел биса кхалнах. Лекторешка ухараштa юкъе кIезига бац къабенна, даьлах тешаш бола кхалнах а.

Къаьстта белгалбаккха безаш ба партийни организацеша библиотекашка гIолла къахьегамхошта юкъе Iилма-атеистически пропаганда еш бу болх. Библиотекай болхлоша эггара хьалха уйла тIайохийт Iилма-атеистически литература наха юкъе доаржадара.

Шаьла, Наьсарен, Гудермеса, Ачхой-Мартана районий библиотекай библиотекараша шоай книжкаш дешараштa атеистически литературах пропаганда яь а, книжкай выставкаш увттаяь а, библиотечни плакаташ вIаштIехьдаьха а ца Iеш, дуккха кхыдола балхаш ду шариIатахи Iадатехи юхедисаращца къовсам лоаттабара.

Парте хьех, наха юкъе Iилма-атеистически пропаганда еча хана «...атеистически пропагандах лаьца тайп-тайпара материал яланза яргьяц наха, вахара тайп - тайпарча даькъашкара факташ йовзийта еза царна, массе оагIорахьара дегIала ваха веза царна уж хьатIехьабахара а, дыно техача тарах хьасомабахара а духьа, массе оагIорахьара, массе тайпара уж хьоабар духьа, иштта кхы а» (В. И. Ленин. соч., т. 33, оагI. 204) яхача В. И. Ленина хьехамашка хьежжа.

Дыно юкъеберзабаьча нахах хIаранена къаьст-къаьста еча беседаша, царца дег тIара деча къамаьлаша дукхагIа йолча хана пайда дукхагIа лу, цу гIулакхашца лоаттабеча къовсама вокх формаша чул.

Даьлах тешаш болча нахах хIаранеца къаьст-къаьста беча балха чIоагIа лоархIам баьб В. И. Ленина.

ШариIатахи Iадатехи юхедисаращца лоаттабеча къовсама эггара лоархIамерча доакъоех цхьа дакъа да кхувш йоагIа тIехье атеистически уйланца хьалкхеяр. Цу гIулакха юкъе боккхача лоархIаме хила хьакъ долаш я кхалсаг — нана. Дуккхача хьале цунах тийша я адамий общества кхоане. Ший наькхаца кхоаб цо бераш, лораду цар вахари унахцIенои, из я эггара хьалха дунен чу уж боахар. ДукхагIча даькъе цунах тийша я бера мировоззрени: цунах дика гIулакхаш доахкаш, мамоцга дукхагIа обществана пайда бе гIерташ вола саг хургва е наьха чотах ваха безам болаш вола эсала, векъа эгоист хургва.

Вай декхарийла да воай бераш, коммунистически общество хьалъергьяраш дIаяхача замах юхедисача воча гIулакхашта юкъеберзабаь лоаттаберашка дов дIахье. Кхалнаьха - ноаной декхар — къаьнарча замах юхедисаращца машар хургбоацача уйланца бераш хьалкхедар, цхьаболча дешархошта чуессача харц уйлашцеи харц тешамашцеи хадданза а планах а лоаттабеча къовсама новкъостал дар.

Къаьнарча замах юхедисаращца хадданза, тIагIертта, сабарагIа лоаттабе беза къовсам, — наьха кхетам чуреи оамалашкареи капитализмах юхедиса хIамаш дIадахара хьакъехьа Программа дIадехарашка хьежжа. коммунизм хьалъяра декхаращца из айхха бувзабенна хургболаш.

Коммунизм хьалъяра практике, къахьегаме, общественни балха тIа луш ба къахьегамхошта коммунистически кхетам. Республика экономикеи културеи дIахо дегIайоалаеча дерригача халкъа гIулакха юкъе шоашкара доагIаш дола дакъа лоацаш йолча вай республикерча хIара кхалсага гуччахьа да лаьттан тIара рузкъаш хьакхоллар, ираз долеи гIозеи вахар хьалдер е къайлагIара низаш а, е даьла а воацаш, халкъ хилар.

М. МУСАЕВА,
КПСС обкома кхалнаха юкъе беча балха отдела заведующи.

Кузнецова Надя комсомолка я. Производственно - товарни конторе № 2 йолча цеха оператор я из. Хьинаре къахьег цо, цудухьа комсомольски организаце бюро членалла хержай Надя. Дика дакъа лоац цо общественни балха юкъе. Художественни самодеятельностеи, пенгазет арахецачеи, комсомольски прожектореи дакъа лоацаш я къона комсомолка. Каст-каста ше пионервожати-производственница йолча 21-гIча школе хул из. Из берригa болх лелабешше а шоллагIча курсе нефтяной институте дешаш я Кузнецова.

— Массанахьа дакъа лаца низ дIакхоач цун, — йоах производственно-товарни контора комсомольски организаце секретара Кошелева Людмилас.

Надяй дар боккъонца дола комсомольски дог да.

Р. ИВАНОВА сурти тексти.

КхоалагIа шу да Ермоловски ДОКерча вайнаьха кхалнаха йолча политграмота кружоко ший болх дика дIахьу. Кружока кулгал деча фанерни цеха учетчица Еремина Мария Федоровнас кхетамца вIаштIехьбоаккх болх.

Сурта тIа: Кружока ладувгIархой Тарамова Саждат, Керимова Саду, Сайгираева Зина. Кружока кулгал деш йола Еремина Мария.

И. ПЛИЕВА сурт.

КПСС ЦК Пленума накъа долхаш

ГУЧАЯХА ЮРТА БОАХАМ ДЕГІАБОАЛАБАРА КЕРДА ТОРОНАШ

АХАРХОЧУНГА ДА ХЬУВКЪАМА ДІОАГІАШ

Дуккхача хана денз наха сатийса коммунистически общество хьалъеш боахк советски нах. Дег тІара дика хет сона се цу нахаца йолаш.

Украинерча звеньеваяс Н. Г. Загладас белгалдаьккхача тайпара духхьала цхьан дог гІоздаларо дукха пайда лургбац вай сийрда кхоане хьалъяра. Даьсса хабар пайдана дац. Деррига хоздер болхлочун, ахархочун кулгаш да. Говза, хьаьнала къахьегача болхлой кулгашца, алхха царца мара хьалъюлургьяц коммунизм. Из ховш хила веза тахан хІара саг. Оаха, ахархоша, хьаьнача лаьтташ тІа ялат кхеду. Хала болх ба тха бар. Болх низкъалагІа ме хул мерзагІа, дега дукхагІа тоам беш хул къахьегама толам, Іа хьадер. Цунца кхув, цунца воккхий хул саг. Аз а чамбаьккхар цу хІамай.

Тоъал ха я аз кхашка болх бу. Дезаденнад сона лаьтта, цун дом, хьадж, тракторий тата. Дукха бІаргадейнад, опыт Іомаяьй. ХІанз сона хов, нагахьа санна ахархо дикача, цІенача уйлашца лаьттаца доттагІал долаш хуле цо ший сий лакха лоаттадергдолга. 1959 шера тха звенос хІара гектара тІара 100 центнер хьажкІаш чуэцаргья, аьнна декхар тІаийцача кІала гІолла белар цхьабола нах: «Даьсса дош дар из-м. Цунах-м хІама хургдацар». ЛийрхІар кхоачашхилар. ХІара гектара тІара 119 центнер хьажкІаш чуийцар звенос. Иштта хьажкІаш кхелургьяцар оаха дог лазаш болх баь бецаре. Іунал ца дича сий доацача а воаккх лаьтто цкъаза. Цунна безац балхо кулгаш бІехдар кхераш бола нах.

Цхьаболча наха догІа ца делхар бахьан долаш во хиннаб хьувкъам аьле шоашта тІера бехк дІабоаккх. Бакъда, шоаш кхай тІа мишта, мел къахьийгад, ца деш фу дисад хьажац уж. Укх шера тха отделенерча Гелисханов Макшарипа звеной участка тІа во хьувкъам хилар. ХІана хилар из ишта? Йокъал хилар бахьан долаш, йоах Макшарипа а кхычар а. Из харц дац. Йокъало зе даьд укх шера. Бакъда, из цхьа бахьан хинна Іац цига. Тележкаш тІехьа а йолаш «Беларусь» яха ши трактор еннаяр царна Іай кхай тІа удобренеш дІаувза. Фу дора цу кагийча наха? Дийнахь 10—11 сахьат даллалца балха хьаара балацар. Цхьа-ши тележка удобрени кхай тІа цар дІаяхьалехьа садовра. Иштта дІаухар денош. Царна тІахьожаш саг вацар (Іай дукхагІа йолча хана кабинеташка багІа юртбоахама специалисташи бехктокхамера нахи. Из къайле яц). БІаьсти хьатІаэттар. Наг-нагахьа кушка мара латтацар Макшарипа участка тІа. Лаьтта меца дисар.

Цу масало хьахьокх ахархошта юкъе лаьттаца кІезига безам болаш нах нийслулга.

Дика звеньевой вар Долгиев Рашид. Ший махулла дикагІа къахьега гІерташ, опыт, говзал Іомаеш хулар из. Дахача шера дика хьувкъам хилар цун участка тІа. Дог гІоздаьнна вар звеньевой. Кхы а дикагІа болх бе лаьрхІар. Укх шера дІаьхача Іанна ший кхай тІа удобренеш дІаувзаш хилар из. Бакъда, кхо дІа-юха доаржаде кхензар. БІаьсти хьатІаера. Кушкаш зІамига а ма йий, нохараша дІа-юха доаржадергда из, аьнна лаьтта аха волавелар Рашид. Цига тІакхаьча совхоза директор лийр: «Хьайна иштта мара болх бе ца хой чу а вахе Іоха», аьлар цо. Рашид чувахар. Звено ехар бокъонца бІаьстан балхаш дІадолалушшехьа а. Рашид бакъва яхац аз. Цхьабакъда, звеньевойца иштта гІожа къамаьл де дезацар директора а. Нагахьа санна цо де дезар дІахьийха даларе, е бехк баьккха баларе Рашида-м из а дІакхетадергдар.

Цу тайпара моттигаш каст-каста нийслу. Нийса дац из. Доккха зе ду цу гІулакхаша боахама. Иштта атта вицвалийта йиш яц ахархо, новкъостал де деза цунна. Школера дешархо дІаваккхац гІалат ваьлча. Из кхетаве оарцагІйоал еррига коллектив. Вай хила деза иштта хьехархой.

Цхьа болх бийя Іац ахархо кхай тІа. Юрта боахам чоалхане ба. Чоалхане учет я цигара яр. Къахьегама лоархІам беш вола саг дог цІена хила веза. Дукха да цунах тийша. Бакъда, цхьайолча хана учетчикаша нийса леладац шоашта тІадилла гІулакх, къаьстта оасар деча хана, ялаташ чуэцача хана. Масала, цхьа бІаь совгІа саг аравоал хьажкІашта оасар де. Цхьатарра дІа а этте болх дІаболабу цар юххьанца. ТІаккха цхьабараш хьалха боал, шоллагІбараш тІехьа бус. Сарахьа хьавоагІа учетчик. Гектараш дагар а йийя болхлошта нийсса хургйолаш дІа-юха екъ. Дика болх баьчои во болх баьчои цхьатарра эц алапий.

Цу гІулакхо балха дисциплина телхаю, болх дикагІбаьраш малаш ба хац. Укх шера свеклашта оасар де яхар тха звено кхыча кхай тІа. Лоаццача хана 10 гектар свекла цІенйир. ХІанз а хац тха болхлошта шоаш цига мел ахча даьккхад, масс сотех оасар даьд хІаране.

Цкъаза вІалла Іа баьча балхах алапий ца луш моттигаш а нийслу. ХьажкІаш кхача йолаенна ха яр из. Со а соцара болхлой а мукъа бар. Коартолаш чуэца дахар тхо. Диззача 27 дийнахьа болх бир оаха цига. Со коартолий ведараш дагаръе оттайир хьалохьаергьяр аз яххашехьа а. Сона дикагІа хетар айса массанеца дІа а этта болх хьабича. Юххера а алапий хьаэца дахар тхо.

— Хьона цхьаккха сом а дац, аьлар сога бухгалтера, хьо коартолаш дІаязъеш мара хиннаяц. Нийса кхетаделаш из. Сайна ахча яздаьдац аьнна латкъа яллац со. Из дац сона дагадоаллар. Сона новкъадар ахархочун сий ца делга, цун къахьегам ца лоархІалга да. Цу тайпара гІулакхаш каст-каста совхозе ца нийслоре аз вІалла хьоа а дергдацар из.

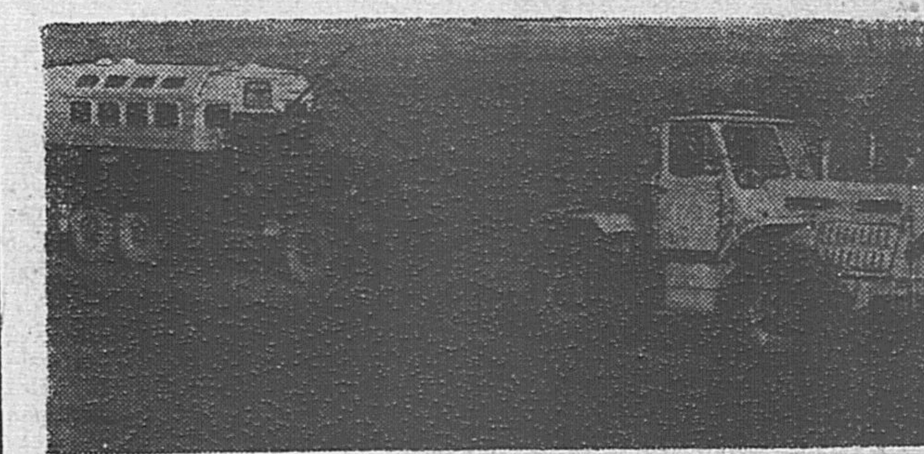
ДІадаха деза балха юкъера уж кхоачамбоацараш. Дезац уж кхашка боахкачарна. Тхо духьал да цу тайпара еча учета. Сона хеташ, дикагІа хургдар нагахь санна уж нарядаш дІаийеш вагІа бухгалтер каст-каста кхай тІа хилча. Каьхат мара хІама бІаргагац цунна ший кабинете. Цудухьа бухгалтер а хила веза кхай тІара вахар довзаш. Дика хургдар цо наг-нагахьа ший балхах лаьца беседаш йича. Ахархо а хила веза бухгалтерски болх кІезиг-дукха бовзаш.

Дика хьувкъам хулаш да Долакха-Юртара лаьтташ. Дика Іунал мара хІама эшац царна. Из да берката дІоагІа. Из лерттІа леладе деза вай.

З. КУСИЕВА,
ССОР-а Лакхехьарча Совета депутат, Наьсарен района «Октябра 40 шу» яхача совхоза Долакха-Юртарча отделенера звеньевая.

Производственни управленей, колхозийи совхозийи партийни организацей кулгалхой, берригача коммунистийи комсомольцийи керттера деккхар—юрта боахама болхлой теркам къахьегама овсарле лакхъяра тІабербзабар. КІезигагІа къахьегами рузкъеи дІа а дохийташ дукхагІа дикагІа йола продукци яккхар—из да колхозийи совхозийи производствана доал дара керттердар.

Н. С. ХРУЩЕВ

УКРАИНСКИ ССР. Волгоградски, Алтайски, Харьковски, Мински заводашка хьаяь кердача марках йола 15 трактор а хІаьта иштта Таганрогски Тульски заводашка хьаяь шоаш лела шассеш паччахьалкхен тохкам беш я Іилма-тохкама тракторни института (НАТИ) Одесски тохкамаш деча станце.

Кердача машинашта тохкамаш ду аргІерча хьалашка а духьаленаш оттаяь наькъаш долча полигоне а.

СУРТА ТІА: оахам а дайташ тензометрически тохкам беш латт Харьковски тракторни заводо хьаяьча «Т-125» яхача трактора.

А. Фатеева сурт. **ТАСС фотохроника.**

ОАХА ЯЗДАЬЧОХ ХИННАР

„Техника дика кулгаш эш"

Иштта корта а болаш № 82 йолча «Сердало» газета тІа араяьннача корреспонденцех укх тайпара хоам бу МагІалбикерча «Ингушский» совхоза директора нов. Умарова:

«Корреспонденци йийцай совхоза болхлой совещане. Цу тІа дийца кхоачамбоацараш долаш хиннад.

Техника лораяра, еррига йолаш йолча техникана ремонт а яь даьтта а хьекха спецплощадке дІаоттаяьй, хІара механизатора актаца тІачІоагІъяьй техника.

Дика тоабе лаьрхІаб массово-политически болх, совхоза актива членехи специалистехи массайолча бригадашка, отделенешка беседаш е а газеташ деша а агитатораш тІачІоагІбаьб».

Лакхъе шурий хьоанал

Доахана шура дикеи вои миштай хов шурех йоаллача хьоаналга, белокага, шурий шекарга, минеральни веществашка, витаминашка хьежача.

Республика боахамаша йоаккхача шурий мах бе беза цун дукхалга а дикалга а хьежжа. Шурий дикал къоастаяра цунцара хьоанал меллий ха деза.

Шурий хьоанал лакхъяр боахама гІулакха чІоагІа пайдана да. Ховш да паччахьалкхенна колхозашкареи совхозашкареи ийеча шурех дукхагІйолчох даьтта а тІоа а доахилга. Юкъера лаьрхІача шурийцара хьоанал цхьа процент лакхъяр еррига шура 25 процент тІакхетара нийсса да. Цу тайпара хилча вай республике кийчъеш йолча шурийна 17 эзар тонн совгІа тІакхетаргьяр. Цудухьа боккхача лоархІаме ба шурий хьоанал лакхъяра лоаттабу къовсам.

МалагІа бахьанаш да шурий хьоанал совйоаккхараш?

Эггара хьалхарчарца лархІа беза доахана луш йола шура дукхагІа яккхар а цун хьоанал лакхъяр а духьа беш бола племенной болх.

Цунца дувзаденна хьаьна шура йолча ноаноех яьнна бугІаш-производителаш харжанза а дІахо йодача хана царех даьнна Іаьсий кхеданза а даргдац. Фуна лаьрхІа шура хьаьнагІа йола доахан харжа а цар фу дІахо дебаде а деза. ХІара шера доаханна еш йолча бонитировка боахамашка йиш хулийт дІахо фу тоадара мегаргдола, луча шурий дукхалга а дикалга а диллача, дикагІа дола доахан хьакъоастаде.

Цхьабакъда, республика колхозашеи совхозашеи е йоаггІача тайпара уйла яц племенной балха, дерригаш а дац боахамаш доаханна бонитировка еш, племенной балха лоархІамегІара гІулакхаш уж доллашехьа а.

Доаханга шура тІатохийтара а цун хьоанал лакхъяйтара а чІоагІа лоархІаме да доахан дика кхабар а царна гІулакх дика дар а. Дикача аьлах, шекара свеклах, жмыхах, силосах, аргІерча баьцах дегІа дика йола белокаш йоахк. Цудухьа, уж тайпа доакъараш доаханна луча рациона юкъеахийтача шурий хьоанал совйоаккхаргья. Шурий хьоанал лакхъяра кхы кІезигагІа пайда балац углеводаш йоахкеи хьаьнеи доакъараш дехкарах а. Цхьабакъда, хадданза минеральни доакъараш а эдеш (мел, тух, кхыдараш) теланза даргдац уж доакъараш.

Доакъараш массаза а цхьан хана дехкаш хилча, уж дегІах дикагІа латт, цудухьа доахана луш йола шура дукхагІа а хьаьнагІа а хул. Цхьабакъда, дуккхача вай боахамий шурийтоварни фермашка бокъонца оттаяь ден распорядок а доакъараш телара рацион а яц, хІаьта уж хІамаш цар экономикана Іаткъ. Масала, Грозненски территориальни управлене колхозашеи совхозашеи укх шера 9 бетта 22681 тонн шура яьккхай 36 процент хьаьна а йолаш. ХІаьта, вайна махарра, базисни хьоанал 3,7 процент ма йий. Долче, Грозненски производственни управлене боахамаша яьккха шура хьоанал 0,1 процент лохагІа хилар бахьан долаш 613 тонн шура эшаяьй.

Шурий хьоанал лакхъяра чІоагІа лоархІам болаш да лерттІа доахан деттар а фега арадаьха леладар а.

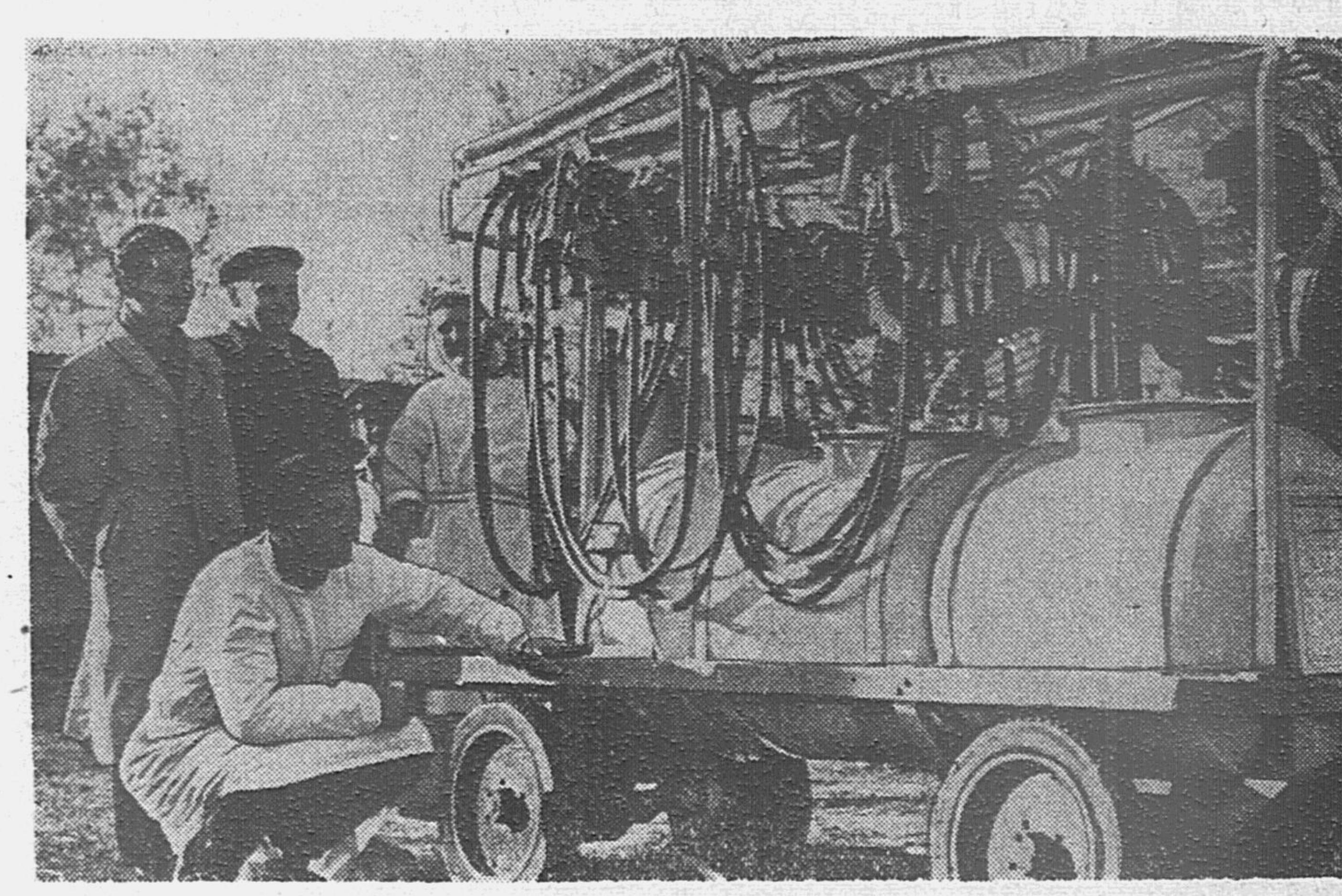
Цхьан ханна шамара массаж а еш, доахангара цІенъяь шура Іойоаккхаш хилча, шурий хьоанал 0,1—0,2 процент хІана лац аьнна, лакхлу, хІаьта хан-ханнахьа детташ ца хилча шурий хьоанал дикка лохлу. Из иштта доллашехьа а, Гудермесски территориальни управленерча дуккхача колхозашкеи совхозашкеи хІанз дийнахь-бус шозза мара деттац доахан. Цу управленена чуйоагІача Веданеи Ножай-Юртеи районий боахамий 161,4 тонн шура яйнай цун хьоанал лоха хилар бахьан долаш. Тоъал дукха шура яйнай Сунженски Наурски территориальни управленешкарча боахамий а.

Лакхехьа белгалдаьчарел совнагІа, шурий хьоанал лакхъеш дола цхьаькха бахьан да дахкаргдолча доаханна дика кийчо елга.

Пхоара доахан ца детташ цкъаьннахьа сацийта мегаргдац, кІезиг-кІезига социйташ, дахка шовзткъа ди эшаш бокъонца сацийта деза уж. Моакеи силоси дукха тийлача, из Іаткъ хьахулача Іаьса а дІахо доахана шура ялара а, цудухьа пхоарача доахана мамогга кІезигагІа тела деза моакеи силоси.

Массанахьа а сихха шурий хьоанал лакхъяра декхар тІатІа чІоагІагІа увттаду вахаро. Цудухьа цІенхаштта леладе деза шурий хьоанал лакха яккхара а вай республика хьайбай боахам тоабара а дешаш.

Х. АРСАНУКАЕВ,
Нохч-ГІалгІай АССР историей, меттеи, литератураи, экономикаи Іилма-тохкама института экономика сектора воккхагІа вола Іилман болхло.

Алма-Ата. Юртбоахама Іилмай Казахски академе механизации электрификации еча Института коллективо кийчъяьй «СДМ-12» яха дІа-юха кхувла божа бетта аппарат. Цу аппаратаца шин доярка цхьан сахьата 65 етт бетт.

Сурта тІа: хьайбаш леладара республикански выставкера «СДМ-12» яха аппарат.

П. Кудряшева сурт. **ТАСС фотохроника.**

Горох пайдане культура

Ялат дикагІа хьувкъийта, хьайбашта белок дукхагІа йола доакъар кийчде, лаьтта хьаьнде торо хулийт горох дІаеро.

Укх шера Нохч-ГІалгІай юртбоахама опытни станце доакъар кийчдеча отдело бІаьстий ялата лаьрхІаи, ахкан 21 гектара тІа доакъара лаьрхІаи дІайийна горох дика хьалкхеяьй.

14-ча марта горох дІае йолаелар. «Уладовски-303» яха фу дар дІадийнар. МугІараштa юкъе 15 сантиметри, 7,5 сантиметри юкъ а йолаш шин тайпара дІайийра из. Нормах хІара гектара тІа дІае езаш хиннар 250 килограмм яр.

Дукха ха ялалехьа горох лаьттагІара хьалкъедар, ворхІагІча апреле кхачалехьа кхоккха лорд хьа а хинна, зІирг тоха доладелар гороха. 9—11-ча май зиза техар цунна. Цул тІехьагІа 5 ди доаллашехьа, эггара чІоагІагІа гороха зе деш йола брухус яха чоапилгаш баьцовгІашта юкъе яржарах хІара гектара тІа 15 килограмм шийтта процент йола гексахлорана дуст техар. Май бутт бовча хана 130—140 сантиметр лакхал долаш хьалхилар горох.

Ха тІаьда латтача хана горох талхандаь, йокъал латтача хана уж Іолегаш йовндаь, ший ханнахьеи лоаццача ханеи чуэца еза горох.

Цхьатарра кхаьча ялац еррига горох, хІаьта ши-кхо дакъа кхаьчача чуэца йолае еза из. Кхачанза йиса горох аьрдачул тІехьа кхач, цудухьа кхера везац горох талхара. 18-ча июне хьакха а хьекха цхьа кІира доаллаше а СК-3 яхача комбайнаца аьрдар касарах улла горох. НийлхагІа горох дІайийнача хІара гектара тІара 19,5 центнери, листагІа дІайийначара—24,1 центнери яьккхай. Дукха белоки, нахаи хьайбаштеи эша массадола аминокислоташи да гороxаца. 22—34 процент тІаьда протеин, 20—48 процент крахмал, 4—10 процент шекар, 0,7—1,5 процент хьоанал, 5,2—7,7 тІаьда клетчатка, 2,5—3,5 процент юкъ хул цунца. Цул совгІа горохаца да нуклеин, лецитин, органически кислоташ, холестерин, йод, витаминаш A, B1, B2, иштта кхыяраш а. Вокх культурел дукхагІа крахмали белоки цунца хиларах чІоагІа пайдане я из. ХІара гороха килограммаца 191 грамм протеин я. Кхыча культурашца горох зеш хьакхарчи кхыдола хьайбаши кхабаро чІоагІа тоаду уж.

Дика йол санна дика да гороха ча хьайбашта. Цунца бархІ процент белок я, из хул кІи чацарчул кхозза дукхагІа. Силос йоллача а чІоагІа эшаш да гороха ча. Доакъара лаьрхІа шоллагІа дІайийнача гороха участка тІара 35,6 центнер дукха белок йоала доакъар даьккхад, цунца A, B1, B2, C яха витаминаш а я. Ший ханнахьа горох дІа а йийна, из чуийцача кхай тІа ялата лаьрхІа хьажкІаш хьалкхее торо я вай республике.

Горох чуийцача хІара гектара тІа 65 килограмм азот хул, из 200 килограмм аммиачни селитра нийсса лархІа йиш а я. Цунга хьежжа лаьтта а чІоагІа хьаьнду.

ХІанз хургйолча КПСС ЦК Пленума накъа долхаш, цахаддаш гучаяха еза юртбоахама деррига доакъош дегІадоаладара торонаш.

А. АХМЕДОВ,
Юртбоахама Іилма кандидат, Нохч-ГІалгІай республика юртбоахама опытни станце доакъар кийчдеча отдела заведующи.

ХІаране балхах дог лазаш къахьеге

Фермерча кхыча болхлошта санна сона а чІоагІа дега тІа дийшад колхозхочун Социалистически Къахьегама Турпала Н. Г. Загладай «Лакха лоаттаде ахархочун сий» яхача статья тІара дешаш. Дукха хІама дагадохийтар цар. Тахан хьа а хеза кхоана дицлу дешаш дац уж.

«Ингушский» совхозе дикагІа лоархІаш я аз Іаьсашта гІулакх деш йола шоллагІча отделенера шурий-товарни ферма. ХІара Іатта лоархІаш 1750 килограмм шура яьккхай укхаза ийс бетта. Цхьабакъда, массе оагІорахьара тохкам беш хьежача, гІулакхаш дика да ала йиш яц. Болх тоабаре йиш йоаллашехьа а динза дисаь хІамаш дукха да ферме.

Тха Іангара даха деза хьайбаш ераш да: 200 етт, 64 шинар, 255 Іаса. Цхьабакъда, дерригаш а 300 бежан чухошшал мара помещени яц. БІаьсти денз хьалъяь йистеяккха лерхІаш яр доахан чудоахкаду керда помещени. Тхов тилларга дІа макхаьчче а сецаб из болх. ГІишлой материалаш яц яхаш дувц. Бахьан из хинна Іац. Эггара дукхагІа эшшача метте керттера низ тІабахийта Іомабеннабац тха кулгалхой хІанз а. Кхыча фермашка Іа даккха дІа ца дахийтача кхы де хІама доацаш да хІанз тха шинараш. ТІа тхов а боацаш Іангара даха йиш мичай уж!

Соахка 14 эзар центнер йол хьекхаяр отделене, хІаьта укх шера хьайбаш тІакхийтта доллашехьа а 4,5 эзар центнер мара хьекхаяц. 11 эзар центнер ча да кхашкара хІанз а ферме хьатІаозанза. Соахка а хала Іангара даьлар тха хьайбаш. Доллача хІаман хьисап ца дойя, доакъара кхом ца бойя фу хургда укх шера? Кхоачамболлаш силос-м я тхога, цхьабакъда, из маэшшара дика яц. Духхьала цунах тийша Іе йиш яц.

Йоачан хиннача хана а моака тІакхахьа йиш хургйолаш тІоникъ билла беза, запарникаш эш, чах каг а йоаккхаш, цунах эшшача боарамах кхыйола хІамаш а тохаш доакъар кийчделга вІаштІехьдаккха деза зоотехникаша. Шортта доакъар ца хилар бахьан долаш Іан бетташка эггара дукхагІа шура йожаю тха доахана. Специалисташ а, кулгалхой а, фермера берригa къахьегамхой а оарцагІа а баьнна из хургдоаца хІама де деза.

Из ерригача фермах да. ХІанз сай болх бувцаргба аз.

«Ингушский» совхозе болх беш со йола пхелагІа шу да. Цу юкъагІа онда а даьккха, доккхагІа дола Іаьсий леладеча группашка 700 гаргга Іаса дІачуденнад аз. Еррригача совхозе довш дола Іаьсий геттара дукха дале а, аз гІулакх деча Іаьсех нагахьа Іаса е цамогаш а хилац е ла а лац. Наха ца ховр аз деш дац из. Кхетаде аттагІа хургдолаш сай балха моллагІа дола цхьа ди дувцаргда аз.

ІуйрийнаIа кхо сахьат даьлча массаза а гІетта хул со. ДиълагІа сахьат долалушшехьа ферме йода. Цкъа цунга яла а яьнна, вІалла сахьат деце а ший ханнахьа хул са гІаттар а балха яхар а. «ХІаьй, бийсан лелар, хьо йий из?» — аьле накъа воагІа сона ферма хаьхо.

Ферме хьакхоаччашехьа Іаьсий доахкача йода со. ТІаккха пишкаш лота а йийя, шуреи обрати йІоахъю. Кагийча Іаьсашта шура хьекха со йоаллашехьа а пхи сахьат доал. Цул тІехьагІа Іаьсий а уж чудоахка оагилгаш а цІенде отт со. КІалхьарцар хувц, доккхагІа долча Іаьсашта концентраташ, тух, йол юлл. Уж балхаш даь со йоаллашехьа а, вІалла мишта кхаьчар а ца ховш, хьакхоач шозлагІа шура хьокха ха.

Іаьсашта йоли чаи тІакхухьаш берашца «айхьаза яла езаш» моттигаш а хул — Іаьсий йоакхо ца еш, шоай балхах дог ца лазаш дола хІама царгара бІаргадайча.

Массане а ши-ший болх дика беш ца хилча из новкъа доал болх дика бераштa. Сай балхах аргда аз. Іаббалца наб йоацаш, дийнахь а бус а сатем боацаш мамогга дукхагІа беркат доалдалара са балхах яхаш лел со, цхьабакъда, нагахьа санна йол кхухьараш из вояр яхье, доярка Іаьсашта молае сона лу шура бІеха лойя, тІаккха аз мел хьийга къа дов: Іаьсий цамогаш хургда, царна тІакхеташ дола дулх кІезигагІа хургда, аз лийрхІар кхоачашхургдац. Иштта да кхыча балхаш тІа а.

Из бакъдеш цхьа-ши масал доаладергда аз. Гуйра хьаэттай, шелъеннай, цхьабакъда, Іаьсий чудоахка моттиг йІоахъьяц, тхов тІа ча дилладац, миІмиІингашкара мух чухьекх. Массехказа кодадаьд аз из гІулакх ферма бригадирага нов. Алероевга!

БІарччача аьхки а кхыметтел хІанз а электричество йоацаш я Іаьсий кхоабача помещене. Хьайбаш кхоабача ферма гІулакх башха сагота ца лоархІачоа тара да тха юрта гІулакх деш болча электрикаша. Шоай балхах дог ца лазаш уж хилар да из. Фатагена лампашца ферме болх бе шоаш дІаэттача-м дика ховргдар царна из мел боккха лоархІам болаш да.

Цхьаькха масал а. Дукха дийцад аз управляющега а бригадирага а Іаьсий чудоахкача метте дахча хилийта яхаш. Цхьабакъда, цунах хІама хулаш дац. Дийнахьа кхозза шура йІоахъю аз Іаьсашта, кхоззе а ара а яьле цІагаргаш лехьадеш лела езаш хул. Иштта а ца тоъаш йола ха йоаю са цу гІулакхо.

Нагахьа санна саго ший даггара болх беш хуле, цо-м гІо ца дича а кІалдутаргдацар ший гІулакх а, аьле, из тессе вуташ Іаьдал да цхьаболча кулгалхой. Из геттара во да. Сона хетаргахьа, хІара кулгалхо декхарийла ва къахьегамхочоа эшар хадданза фуд хьожаш хила, цунна новкъостал де. Болх тоабара ший де йиш мел яр даь ваьнначул тІехьагІа мара са ца тувш хила веза саг.

Кхаь беттага кхачанза дола 66 Іаса да хІанз аз гІулакх деш. Бетт-бетта планах лаьрхІачул дукхагІа дулх тІадетталу царна. Цхьабакъда, эшшаш дола новкъостал сайна хуларе (электричество, дахча, дика доакъар, минеральни доакъар) аз вІалла шек а йоацаш 100 Іаса леладергдар.

Дика болх беча къаьст-къаьстача наха бІарахьежаш а ца Іеш, массане цхьоаггІа, вІаши новкъосталащ а деш, хІаране ши-ший балхах дог а лазаш къахьеге, тІаккха вай толамца кхоачашдергда парте хьалхашка оттадаь сийлахь декхараш.

Б. УЗИЕВА,
«Ингушский» совхоза Іаьсий леладер.

СЕРДАЛО
3-гІа оагІ. 18 ноябрь, 1962 шу.

Доазол дехьара

ДIабаккха тIема кхерам

НЬЮ-ЙОРК, 15 ноябрь. ТАСС-а корреспондента Петрусенко хоам бу: Массане а дерригa герз дIадаккхарах йола идея хIара ди массаза доал дукхагIа юж дунен тIарча дерригача мехкий наьха дегашка. Из къаьстта дикагIа хоалу укхаза, ВIашагIкхийттача Къамий Организаце, 110 мехка викалаша Генеральни Ассамблея 17-ча сессе Политически комитете вай ханара эггара лоархIамегIа йола проблема — герз дIадаккхар дувцача хана. Селхан хиннача Политически комитета Iуйрийнарча заседане Венгре викало Мода хьааьлар, цун делегаце массане а дерригa герз дIадаккхарах йола советски проект йиза хьаллоацаш хилар. Цу плана тIа белгалдаькkхад герз дIадоаккхача хьалхарча юхьигах дIабаккха безаш бола тIема керттера кхерам — ядерни герз дIакхухьаш йола средстваш а кхыча паччахьалкхенашкара базаш а хилар. Американски плана тIа лерхIача гIулакхаша белгалдаькkхар Мода, мицхала зирратал кIезигбац термоядерни тIемах бола кхерам. ХIаьта хIанз укх сахьате дерригa адамаш доадарах бола кхерам тIатессаб термоядерни тIемо. Герз дIадаккхар доладеча юххье денз дIабаккха беза термоядерни тIемах бола кхерам.

ТIахьожамах дола дош ше дувцаш, Венгре викало аьлар, герз дIадаккхарга хьежжа хила беза тIахьожам. Нагахь санна герз дIадоаккхе, цхьаккха а духьал хургвац моллагIа тайпа тIахьожама, хIана аьлча цо тIаккха дIаяздергда дохадаь герз, йохаяь тIема заводаш.

Югославе делегато Павичевича аьлар, Югославе правительства массаза а лийрхIад, термоядерни тIема кхерам герз дIадоаккхача хьалхарча юхьигах дIабаккха безилга. Цо белгалдаькkхар, дукха ха йоаццаш Кубе хиннача кризиса лоархIам бе безилга а герз дIадаккхара гIулакх бокъонца кхетаде дезилга а.

Атом йоаца зонаш хьаяра дешах лаьца ше къамаьл деш Югославе викала хьааьлар, Центральни Европе атомни герз доаца зона хьаелга тIадожадеш йола Рапацке план герз дIадаккхара даькъе лоархIамера гIулакх хилар. Оратора аьлар, Латински Америке атом йоаца зона хьаярах йолча резолюце проекто герз дIадаккхареи машар Iалашбареи проблема къоастаеча доккха гIулакх дергда. ТIеххьарча кризисо, аьлар цо, иштта белгалдоаккх наьха территорешкара тIема базаш дIаяханза яргйоацаш хилар.

Сире викала Таразе аьлар, дерригача дунен тIара халкъаш баркал оалаш да адамашта машар безилга а халкъий вахарца ловзар де мегарг ца хилар а кхетадеш волча Н. С. Хрущевна. Халкъаш баркал оалаш да цунна, тIеххьара кхерамера кризис дIайоаккхаш цо даь дика хIамаш бахьан долаш. Халкъаша иштта мах баьб цу деша хьакъехьа Кеннедеи Хрущевеи баьча барта.

Сире викала белгалдаькkхар, Женеверча 18-не Комитет фуннагIа даь а ший болх дIачакхбаккха а тIайоагIача Генеральни Ассамблея 18 сессе болх болабалалехьа бакъахьара решенеш тIаэца а декхарийла хилар. Комитета Iуйрийнарча заседане иштта къамаьлаш дир Малайяи Испанеи викалаша.

Франкистски Испане викало массехк аьл-дитта дийцар Советски Союза духьала. Цо дийцарех цаI дар, «Советски экспансена» духьала кхыча мехкашкара тIема базаш хиланза яргьяц яхаш. СССР викало В. А. Зорина, жоп дала йолча бокъонах пайда а эцаш, аьлар бегашта дац испански дипломато наьха територеш тIа кхыча мехкий базаш хилар хьаллацар. Дерригача дуненна ховш да йохкаенна Испанера франкистски режим — шоллагIа дунен тIом болча ханара Гитлера союзник — дукхагIча даькъе цигарча американски базаша хьаллоаттаеш хилар. Испанера американски базаш тIема хьакъехьара уйлаш кхоачашъе лаьрхIа ца Iеш, политически уйлаш а кхоачашъе лаьрхIа ехка я. Испанца даьча къамаьло, аьлар В. А. Зорина, цIаькха а бакъду наьха территорешкара тIема базаш дIаяхарах йола Советски Союза предложенеш нийса хилар, хIана аьлча цу базай тIема хьакъехьара уйлаш хинна ца Iеш, йохкаенна режим хьаллацарах йола политически уйлаш а я.

Вашингтоне переговораш чакхъяьхай Аденауэра

ВАШИНГТОН, 16 ноябрь. (ТАСС).

Селхан саррахьа Вашингтоне чакхъяьлар ФРГ канцлера Аденауэраи США президента Кеннеденеи, хIаьта паччахьалкхен секретара Раскаи юкъера переговораш.

Аденауэреи США президентеи тIеххьара вIашагIкхетар чакхдоаллаше КIайча цIено кепа техар американо-малхбузенгермански коммюнике. Коммюнике тIа йоах, Кеннедеи Аденауэреи дийцар «дукха ха йоаццаш хинна дунен халкъашта юкъера гIулакхаш, хIаьта вIаштIехьдаханза дола дешаш къоастадареи дикагIа машар Iалашбареи духьа Iомаяьй тIехьагIа нийсъяла тарлуш йола торонаш».

Коммюнике тIа иштта йоах, Кеннедеи Аденауэреи «Берлин юкъе а яхьаш» германски проблема йийца хилар. Переговораш еш хиннараша белгалдаькkхар, малхбузехьара державаш Малхбузен Берлине хIанз йолаш йола оккупационни статус «моллагIча тайпара хьалаш отте а ерригача средствашца» лорае а дага хилар.

Коммюнике тIа иштта йоах, президентеи канцлереи дийцад «Европа экономически политически интеграцеца дувзаденна дола политически тIемеи дешаш». Цхьабакъда, цхьаккха хIама дац коммюнике тIа хьоадеш, ховш долчча бесса, Вашингтоно ший малхбузенгермански союзник тIаверзаве лийрхIача тайпара боннски тIема низаш дукхагIа хилийтара США-неи Малхбузен Германенеи юкъера договор вIаштIехьдаьннад, аьнна ала деза «барта хилархи», «дерригa кхетадарахи» коммюнике тIа доккхийча дешашца дувце а, американски кепа йоазоно переговораш йолча хана а чакхъяьнначул тIехьагIа а белгалдоаккх, долчча бесса аьлча, переговораш коммюнике тIа яххача тайпара дика чакхъяьнна ца хилар. «Нью-Йорк таймс» яхача газето тахан духхьал дIайоах, переговорий атмосфера шийло яр. Цунна раьза а долаш, американски газеташа къаьстта белгалдоаккх, НАТО-с еча расходий дукхагIа дола дакъа США-с дIадеххача тайпара шийна тIаэца Аденауэр чIоагIа раьза воацилга. Из доллаше а, «Вашингтон стар» яхача газето белгалдаккхарах, Аденауэра Кеннедегара дош дехар, германски проблемахи, хIаьта малхбузен германски дешахи переговораш йолча хана США-с цхьаккха тайпара компромисс ерг ца хиларах.

ОАР Президентства Совета заседани

КАИР, 15 ноябрь. (ТАСС). Селхан сарахьа ОАР президентства совета аргIан йола заседани хилар.

Тахан кепа йоазоно хоам беча тайпара, цу заседане дийцар Йеменера гIулакхаш. ОАР президентства совето лаьрхIад дукха ха йоаццаш ОАР-е политически убежище йийха иордански кхо летчик ОАР тIемафецарча низашка хьожаве, укх тайпара тIема цIераш а луш: Сахль Мухьмада Хамза — авиаце полковника, Тахсин Фуада Саима — авиаце капитана, Харби Ареф Сандука — авиаце капитана.

ОАР президентства совета заседане иштта дийцар ОАР арахьарча торговле дешаш, Асуански плотина хьалъечара гIулакхаш, кхыдола дешаш.

ТАДЖИКСКИ ССР. ДIадоладеннад республике эггара хьалхара 115 километр йIаьха йола Кзыл—Тумшук—Душанбе газопровод юллилга. Цу газопроводо вIашагIъювзаргья Таджикистана столица Вахшски аьле чура газ йолча районаца.

ХьатIадоагIача шера Iалама газ кхоачаргья Душанбе промышленни предприятешка, городе бахача нахага, Колхозабадерча, Курган-Тюберча, Куйбышевскерча, Ленински районерча юрта боахама къахьегамхошка.

ЙIоахалла-м дукха йIаьха яц Кзыл—Тумшук—Душанбе газопровод, цхьабакъда, чоалхане хиларга диллача, эггара халагIчарех я из трасса. Гиссарски лоамий дукъах 1000 совгIа метр лакхе гIолла яха езаш я из. Цул совнагIа, из газопровод доккхача, сихача шин хих — Вахшахи Кафирниганахи — тIехъяккха езаш а ба монтажникаши гIишлошъераши.

Сурта тIа: сангар чу Iочуяхка турбаш кийчъяр.
Р. Позднякова сурт. ТАСС фотохроника.

Житомирски область. ХIанз а тIехь дувц юрташка партизанаша фашисташта духьала даь тIемаш, халкъа нийсхал йоахарий турпалал, денал, къонахчал. Цхьабакъда, цу къамаьлел дуккха а къаьгагIа, тешамегIа хьахьокх из партизанаша леладаьча хIамаша. Цу хьакъехьа, шоай лаьтта оккупантех мукъадаккхар духьа къовсам лоаттабаьча советски наьха къонахчалах дувц йоккха йоацача Словечко яхача центре хьайийлача партизански сийлен Музея чурча экспонаташа. Халкъа гIишлон методах хьалъяьй из.

Дог тоха ца луш дIаваха йиш яц музея залашка гIолла. Цу чу вахача сага бIаргагу хано IажагIбесса дерзадаь партизаний сурташ, халкъа нийсхал яьккхараша леладаьча герзашта юххе юхасоц из, чIоагIа хьож партизански документаш тIа лоацца яздаьча мугIарашка. Укхаза хьаоттадаь да Ковпака, Федорова, Сабурова, кхыча партизански баьччай скульптурни портреташ.

Музей вIашагIъеллараша массанахьара гулдаь вIашагIтехад халкъа сийле гойташ дола чIоагIа маьхера тешалаш. Ерригаш а йиъ бIаь совгIа экспонат я музее.

Сурта тIа: партизански сийлен Музей чуйола цIенош.

П. Бойко сурт.
ТАСС фотохроника.

ЮБИЛЯРАШТА ХЕТАЯЬ САЙРЕ

Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен педагогически институте укх деношка йоккхагIа йолча хьехархочун Мальсагова ТIоантIий Тамаре 60 шу дизараи, исторически Iилмай доктора Гриценко Николай Павловича 50 шу дизараи хетаяь торжественни собрани хилар. Цар шинне общественни педагогически балхах лаьца къамаьл дир СССР историе кафедра заведующе доцента нов. Тавакаляна. Къаьстта белгалдаькkхар цо ший доклада тIа Т. Т. Мальсаговас тохкама болх барал совгIа хьинаре общественни балхах а дакъа лоацаш хилар. Говзаме кадраш кийч а еш ший низ кхо ца беш Мальсаговас къахьегарах Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо вай республика школай заслуженни хьехархо яха сийлен цIи елар цунна.

ДIахо докладчика дийцар Гриценко Николай Павловичах. Дукха тохкама балхаш даьд цо. Ткъаьх болх кепа теха арабаьннаб. Педагогически балхах цар шинне доккхий толамаш дахарах Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо Сийлен грамоташ елар царна. Къилбаседа ХIирий АССР Лакхехьарча Совета Президиумо а елар Мальсагова ТIоантIий Тамарена Сийлен грамота.

Юбилярий деза ди даькъала а дувцаш КПСС Нохч-ГIалгIай обкома, горкома, мехкдаьтта института, № 15 йолча интерната, просвещене министерства, книжни издательства, иштта кхыча организацей коллективаша моаршала адресаш делар хьехархошта.

Деза совгIаташи зизаши а луш хьалха хинначеи хIанз институте деша багIачеи студенташа даькъала дийцар цар деза ди. ДIахо йодача хана уж дукха бахар, балха доккхий толамаш дахар ловш ловца баькkхар юбиляраштa массане а.

Б. КОСТОЕВ.

Р. Дагаев—комсомолец, салте

Хьажаюкъера хьацар шонкаш яьннача доккхача кулгаца дIа а даькkха, паргIатагIа хургйолча тайпара Iохайра Дагаев Руслан ше санна волча салтечоа Пронина юхxe.

ГIаьленаш лотайир.

— Хист ца хулаш хIана вагIа хьо, Руслан? — хьаьттар Пронин Анатоле.

— Иштта дIавагIар-кх, се ваь мохк дага а беха. ДIара каштан гой хьона? Тха Нохч-ГIалгIай мехка ма дукха а я-кх из. ХIаьта гурахьа, укх ханна, цун сом кхач, цул тIехьагIа тIера чулега болалу, хIаьта хьунагIа даха бераш кисаш диззе бахьаш доагIа. Каштан, бераш, Даьй-мохк — ма хоза хет уж дешаш хьахезача. Хетаций, Анатолий?

— Из бакъда. Цар дагадохийт сатийна, иразера, маьрша вахар.

— Цу вахара хьалхара бехктокхаме да вай, — аьлар Руслана цIенхаштта. Цудухьа да вай укхаза ара занятеш еш а.

Расчето огневой позице тIа оттаяьча йоккхача топагахьа цIаьхха бIарглекхар комсомольца Дагаева, дагаехар цунна ший хьамсара Грозный, гаргара нах, бовзаш бола нах, шийца балха хинна новкъостий, гIишлонхочун говзал Iомаеш ше хинна ха, комсомола райкоме шийна денна цIе книжкилг, «гIулакх тешаме чакхдаккхалахь, Руслан» яхаш, доттагIаша даь къамаьл. Из цхьа шу хьалхагIа дар.

— Гаьнара вий хьо? — аьнна хьаьттар Дагаевга шера белажаш а йолаш волча старшинас.

— Грознера.

— Кавказера ва-кх хьо, хIаьта. Из дика да. Шовзткъе кхоалагIча шера денз дагайоагIа сона из. ХIанз миштай цига?

— ЙIайха, хоза я, новкъост старшина.

ТIаккха чуийнна гаьнарча Кавказах лаьца хIамаш дувца волавелар Руслан. Цун къамаьла юкъе ца эккхаш ладувгIаш вагIар старшина. Руслан дийца ваьлча хьаьттар цо:

— Артиллерист хила безам бий хьа?

Иштта салте а хинна дIаволавелар Руслан. Юххьанца дика лелар тIемахочун гIулакхаш. Нагахьа санна строевойи физически кийчо цо тIехдика еш хинналe а, йоккхача топа оатхалех дика кхетацар Руслан. Мукъа мел йола ха схемашка, плакаташка хьежаш йоаккхар цо.

— Iилма низкъало доагIа мотт сона керта чу? — цкъа хьаьттар Пронина.

— Низкъало да, — аьлар Руслана.

— Хьавола, хIаьта, шаккхе а цхьана хьожаргва вай шиъ.

ШоллагIа шу дар Пронин Анатолий эскаре гIулакх деш вола, дагадехар цунна иззамо гIайгIане ваха ше хинна, чоалханера техника Iомалургьяц аьнна шийна хийтта. Цудухьа, Дагаевгара гIайгIа кхета а яь, дIатIавахар цунна салте.

ДоттагIал тоссаделар кагийча наьха. Тулерча Анатоле дего къоабалвеш хилар Кавказера зIамига саг, везавелар цунна из сабаре, нийсхо езаш хиларах. ХIанз вIашагIа къастац доттагIий.

ДIаухар денош.

Дагаевна цIаккха а дицлой тамаш я бокъонца бола йоккхача топа пхо ше кхесса. Iоаршувна тIалетача санна воаллар Руслан, са а къайла, шорттига хьежорга тIанийсийр цо йоккхача топа юхь, саббаре эзар лаккха гIадваха кхоссавелар гонахьа латтачарех цаI: «кхийтар!», «юккъе тIа».

Салтечун служебни карточка тIа бархIазза из хоаставеш йоазув даьдар тIема гIулакхах из сов дика кхетарах. Йоккха топ нийсагIа тохар Руслан лоархIар хIанз. Из вIалла дукха ха а хетацар.

«...Перерыв йистеялийта! — взвода командира гIар яр хьахозаш. — Расчет, йоккха топ йолчахьа!

Уйлашка ваха хинна Руслан, уж керта чура дIа а кхайса, шема кхоаву йоккхача топагахьа хьийдар. Iоаршув бIарге лаьцар цо хьаштдолчча секунде «моастагIчун» танкай атака юхатоха кийча а волаш.

— ЦхьоалагIъяр кийча я! — хоам бир Дагаева.

— Бронебойни яраш тIара бараш! — оалаш хезар.

Эга доладелар топа аьшк. Сиха а нийса а болх беш дар тIемахочун кулгаш.

ЦIаккха а чура дIа ца доалаш дагахьа латтар дешаш: «Иразерча вахара хьалхара бехктокхаме да вай»: из ше вар Пронинца къамаьл деча хана уж хьалха даьхар.

— Огонь!

Йоккхий топаш яьлар. БархI бIаь метр гаьна лаьтта илг цицха хинна дIадахар. ХIанз топ еттар а Руслан ва, хьежорг лехе, цхьаннена тIехьа шоллагIбар болаш лехк цо пхорч. Турмал чу хьежаш латт взвода командир. Раьза хинна елакъеж эпсара юхьмараш...

Садовш латтар. Iочубизар малх. Йийкхача сигала гучабаьлар хьалхара седкъа. Йоккхий топаш вIашкаувзаш, керда тIема декхараш кхоачашде цIаькха а наькъа баха кийчлуш бар артиллеристаш. Цхьанне багара йоагIаш санна хетар массане оаз. Массанеца цхьана илли оалаш вар Дагаев Руслан а — комсомолец, рядовой, нохч-гIалгIай халкъа воI. Даьхенна гIулакх дика ду салтечо.

Ю. БАБИЧЕВ.

Деша а дешаш болх бу

Ткъо шу совгIа ха я Шаьларча юкъерча школа болх бу. БIаьш болча дешархоша из школа йистеяьккхачул тIехьагIа институташка дийша йисте а баьнна хьехархой, лорий, агрономий, иштта кхыйола специальносташ а хержа шоай вахара никъ лехаб.

ДиълагIа шу да Шаьларча юкъерча школах цхьайтта шера производственни дешара школа хинна. Школа коа хьалъяьй производственни мастерске. Болх бе шортта столярни оатхалаш я цехе. ЧIоагIа безаме болх бу цига дешархоша.

Дика толам баькkхаб школа профессиональни специалисташ кхебеш а. Соахка иттанена шера профиль йола тракториста говзал, бархIнена баьца даарий беш лелаяра говзал Iомаяьй.

Шоай низаца хьал а кхеяь паччахьалкхенна 20 гектара тIара фуалъяьха хьажкIаш дIаеннай дешархоша. Хьалкхейир ялх гектара тIа шекара свекла, шин гектара тIа баьца дааращ, 96 килограмм чилла геж баькkхар. Уж балхаш даь дешархой Тбилисе, Махачкале экскурсе баха хиннаб. Дукха ха йоацаш школа дешархоша «ялата ди» дездир. Производственникашта - дешархошта Сийлен грамоташи совгIаташи тийлар. Царех ба дешархой бригада бригадир М. Темирхаджиеви А. Цицаеви, иштта кхыбараш. «Комсомольская правда» а «Пионерская правда» а яхача газеташта мах боацаш язвир массехк дешархо.

Укх шера а Iомаю школе тракториста, слесара говзалаш. ДIахо йодача хана кхы а доккхий къахьегама толамаш даха лаьрхIад школа дешархоша.

Б. ЗАНГАЕВ.

НАХА СИЙ ДУ ИСРАИЛА

Наьсарен района Пхьилекъонгий - Юрта массанена вовзаш а везаш а ва юрта почтальон вола Мержоев Исраил. Дуккхача шерашка хьехархо волаш болх баьча Исраила дукха беза почтальона болх. Юртхошта ший хан-ханнахьа газеташ, журналаш, письмош дIакхачийта гIерташ хьаьнала къахьег Исраила. Почтальона болх барал совнагIа боккха общественни болх а бу нов. Мержоева.

Масса хана наха дIадувц керда хоамаш — вай мехка а доазол дехьа а хиннараш. ХIара денна наха юкъе хулача Мержоева дика вIаштIехьдоал юрта а районе а болча дикача нахах, дIаяхача замах юхедисача вочча хIамаех, царца лоаттабеча къовсамах, массанега дешийтара закон кхоачашдарах дувца. Дуккха хаттараш ду Исраилга юртхоша, хIаьта царна масса хана жоп дала вIаштIехьдоал цун.

Пенсе тIа ваха ха макхаьчайий хьа, Исраил, салаIа хIана водац хьо — аьнна, шийга хьаьттача, Исраила вела а къежа оал: «Сона дукха беза сай болх, цунцара къоасталац со. ХIара денна вахаре мел хула дикадар наха довзийта безам ба са».

Иштта къахьегаш хьавоагIа Пхьилекъонгий - Юртара почтальон Мержоев Исраил. Сий долаш а беркате а болх ба цун бар.

С. ПЛИЕВ.

РАДИОИ ТЕЛЕВИДЕНЕИ ПЕРЕДАЧАЙ ПРОГРАММА

18 ноябре: 7.30 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 7.40 — ашарий антракт. 7.45 — хоамаши передачай программеи. 8.10 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.20 — «Сердало» газета обзор. 8.30 — Художественни самодеятельноста концерт. 16.00 — Радиои телевиденеи передачай программа. 16.05 — Пионераштеи школьникаштеи передача (эрсий меттала); 16.25 — «Кагирхой сийг» — радиожурнал (нохчий меттала); 16.55 — Ейгача ашарий концерт. 18.13 — «Са воI» — радиопостановка (нохчий меттала); 18.28 — Советски тIемахой заявкех концерт.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре

Йоккха зал — «Гусарски баллада». Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

ЗIамига зал № 1 — «КIудал йола йоI». Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.

ЗIамига зал № 2 — «Гусарски баллада». Долалу: 1, 3, 5, 7, 9.

ЗIамига зал № 3 — «Гусарски баллада». Долалу: 1.30, 3.30 5.30, 7.30, 9.30.

ТОРГОВЛЕ БОЛХ—КЪАХЬЕГАМХОЙ ХЬАШТАШКА ХЬЕЖЖА

Торговли дегIайоалаяраи къахьегамхой хьашташ кхоачашделга тоадараи дерригача советски халкъаца цхьана дикка толамаш даьхад Нохч-ГIалгIайчен торговле болхлоша а.

Укх шера 240 миллион сом совгIа хургья розничи товарооборот (общественни кхачан предприятей оборот а йолаш). Укх шера из дегIаенай 13 миллион сом, е соахка цу ханна хинначунца нийсйича 7,9 процент дукхагIа дехкад промышленнии продовольственнии товарий тайпаш, цу даькъе шурий продукташ, шекар, чкъаьрий товараш, кога гIирс, мебель, кхыяраш. Дуккха а дукхагIа дехкад баьца дааращ, сом, комсаш.

Розничи торговле предприятеш укх шера 2 эзарнега кхоачаш дукхагIа хиннай. Керда хьайийлай дика кийчъяь дуккха хIанз ярех йола тикаш: Набережни улицагIа хьалъяь самообслуживанех болх беш йола продовольственни тика, Окружной улицагIара самообслуживанех болх беш йола шурий тика, Гудермесера культтоварий тика, Октябрьски района центре хьалъяь посудо-хозяйственни тика.

ЧIоагIа лоархIаме да эша товараш шортта чуда а наьха хьашташ кхоачашдара культура лакхъе а йиш хулийташ йола специализированни тикаш дукхагIа хилийтар. Республика городашкарчеи юрташкарчеи ерригача тикашта юкъе хIанз специализированни тикаша лоаца дакъа 30 процент да.

Розничи торгови сете я цIенна хьаяь, хIанзара холодильни шкафаш, прилавкаш, витринаш, сборни холодильни камераш, кхыйола оборудовани. Республикерча, сиха талхаш дола товараш дохкача 330 предприятех 260 машинни холодильни оборудованеца кийчъяь я.

ХIанз 130 совгIча продовольственнии промышленнии товараш дохкача тикашка а отделашка а кердача прогрессивни методех дохк товараш.

Дукха болх баьб республике общественни кхачан гIулакхаш тоадеш, хIаьта цо новкъостал ду наьха вахар тоадара. Общественни кхачан предприятеш хIанз 450-нега дIакхаьчай. Денгара ди массаза доал дукхагIа хул хIанзарча технологически холодильнии оборудованеца кийчъяь уж предприятеш.

Боккха болх баьб республике самообслуживанех болх бергболаш общественни кхачан предприятеш кийчъеш. ХIанз цу методах болх беш я 35 столовии кафеи. Цу гIулакха дукха къахьийгад столовей треста коллективо.

Тоъал дукха болх баьб общественни кхачан предприятей болхлоша кхача чам болашагIа а дарегIа а хилийтара. Из декхар кхоачашдеча лоархIамера моттиг дIалоац полуфабрикаташа. Вешта аьлча предприятеша полуфабрикаташ кийчъеш хилийтаро. ТIехье дика йолаш да из гIулакх. ТIа-тIа тоалуш дIагIоргба полуфабрикаташ кийчъяра болх, хIаьта общественни кхачан предприятеш наха уж комплексах лоаттаеш а хургья.

Дика болх баьб республике кхачан мах лохбара. Массайолча столове блюдашта хьадда йола наценкаш 30 процента боараме оттаяьй планах хиннараш 35 процент йолча, наха цIагIа чудахьа даа хIама дохк маьха 10 процент чухнахьа.

Республике дукха я семилетка диълагIча шера 9 бетта планаш дика кхоачашъяь торгови системаш, организацеш, предприятеш. Царех я Грозненски столовей треста, Урус-Мартана райпо, горплодоовощторга, мехкдаьтта доахачеи химически промышленноста управлене ОРС-а коллективаш а кхыяраш а.

Цу тайппара дукха я республике къахьегамхошта гарга шоай сий даькkха а Октябра сийна лаьца хиннача Ерригроссийски социалистически яхье котало яьккха а йола предприятеш. Царна юкъе я Грозненски горпищеторга № 106 йолча тика коллектив (директор нов. Аракелов, профорг нов. Дорошенко), № 1 йолча инвентарь йохкача тика коллектив (директор нов. Кирюшкин, профорг нов. Кучлина). Цунна еннай Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советеи Облсовпрофеи кабара кара тела ЦIе байракх а ахчан шоллагIа преми а. Октябра сийна лаьцача яхье дика толамаш дахарах республика торговле министерства а госторговлеи потребкооперацеи профсоюза обкомо а Сийлен грамоташ елар Горпищеторга № 55 йолча тика а, (зав. нов. Кавалева) № 14 йолча тика а (зав. нов. Азизов) коллективашта.

Дика толамаш даьхад республикай юкъарча «Росткульторга» оптови база (управляющи нов. Мунаев, местни комитета председатель нов. Ледяева). Товарооборота план 116 процент кхоачашъяьй база, планал совгIа 13 эзар сома пайда баькkхаб. База материал РСФСР торговле Министерстваги, Госторговлеи, потребкооперацеи болхлой профсоюза ЦК-агеи Iояхьийтай Ерригроссийски социалистически яхье хьалхара моттиг яккха дагахьа.

Торговле болхлой творчески хьинар айденна хилар къаьгга хьахьокхаш долча гIулакхех цаI да коммунистически къахьегамах бола болам.

Алхха цхьан город Грозне торговлеи общественни кхачани предприятешка из сий дола цIи яккхар духьа къовсам лоаттабеш 150 совгIа бригада я. Грозненски Универмага, Горпромторга, Горпищеторга, столовей треста дуккхача коллективаштеи бригадаштеи хIанзле а еннай цIи.

Советски торговли тIагIертта дегIакхувла а эргайоахаш тоае а, боарам боаццаш чIоагIа дегIадаьхкача городашкарчеи юрташкарчеи къахьегамхой хьашташка хьежжа лакхагIча боарамга яккха а декхарийла ба Нохч - ГIалгIайчен торговле болхлой.

А. ШУАИПОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР торговле министерства торговли вIаштIехьйоаккхача отдела начальник.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Цlеча фронтовиккий улица, 15. Телефонаш: редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахареи, экономикан, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.

1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3.

Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ03100 Заказ № 6204